

Lietas Nr.	1
Apraksta Nr.	6-40
Fonda Nr.	2001

LATVIJAS REPUBLIKAS 6.SAEIMA

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES OTRĀS DALAS PROJEKTA - PAR CILVĒKTIESĪBĀM - IZSTRĀDES KOMISIJAS

Protokoli № 1 - 23
kopā ar materiāliem
1997.gada marts - novembris

lapu skaits 150 (visas ninti piecdesmit)

Fonda Nr.	2001
Apraksta Nr.	6-40
Lietas Nr.	1

2

Apraksta Nr.	6-40
Fonda Nr.	2001

LATVIJAS REPUBLIKAS 6.SAEIMA

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES OTRĀS DAĻAS PROJEKTA - PAR CILVĒKTIESĪBĀM - IZSTRĀDES KOMISIJAS

Sanemtie dokumenti

1997.gada marts - oktobris

lapu skaits 92 (olev indeomit diwas)

2

Fonda Nr.	2001
Apraksta Nr.	6-40
Lietas Nr.	2

Lietas Nr.	4
Apraksta Nr.	6-40
Fonda Nr.	2001

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA
 LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES OTRĀS DAĻAS
 PROJEKTA - PAR CILVĒKTIESĪBĀM - IZSTRĀDES KOMISIJAS

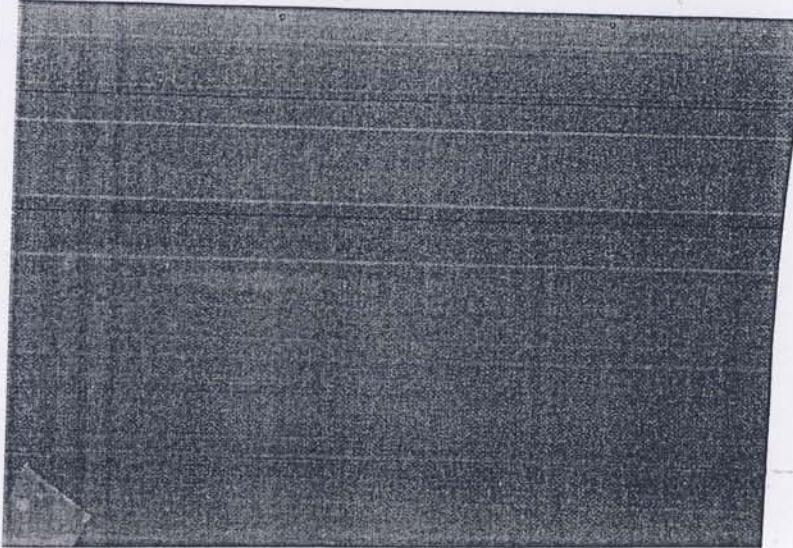
Sāņemto dokumentu reģistrs

1997. gada marts - octobris

4

līdz 3 lapas

Fonda Nr.	2001
Apraksta Nr.	6-40
Lietas Nr.	4

Lietas Nr.	5
Apraksta Nr.	6-40
Fonda Nr.	2001

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA
LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES OTRĀS DAĻAS
PROJEKTA - PAR CILVĒKTIESĪBĀM - IZSTRĀDES KOMISIJAS

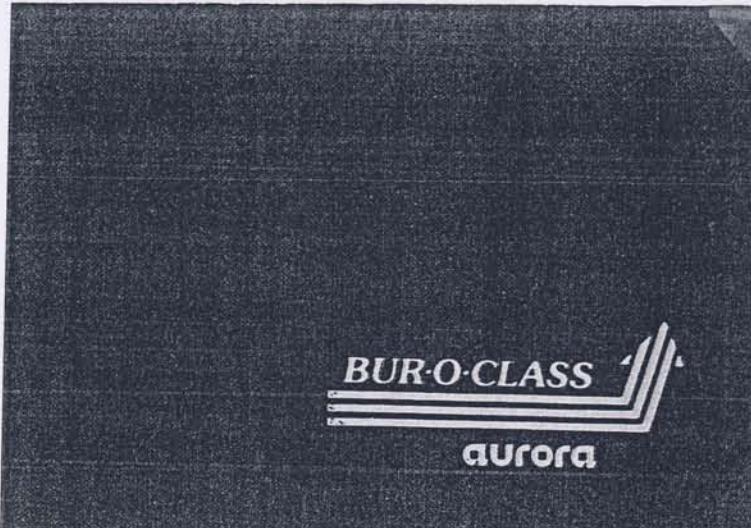
Nosūtīto dokumentu reģistrs

1997. gada marts - novembris

Lietā 2 Lapa

5

Fonda Nr.	2001
Apraksta Nr.	6-40
Lietas Nr.	5

Lietas Nr.
3
Apraksta Nr.
7-40
Fonda Nr.
2001

LATVIJAS REPUBLIKAS 6.SAEIMA

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES OTRĀS DAĻAS PROJEKTA - PAR CILVĒKTIESĪBĀM - IZSTRĀDES KOMISIJAS

Nosūtītie dokumenti

1997.gada marts - novembris

3.

Fonda Nr.	2001
Apraksta Nr.	7-40
Lietas Nr.	3

lapu skaits 48/četrdesmit
astotās)

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA
TAUTAS SASKAŅAS PARTIJAS
DEPUTĀTU FRAKCIJA

02-15-1996 10:20

LIKUMPROJEKTU
REĢISTRA Nr. 133

Jēkaba iela 16, Riga, LV-1811

323517 • Fax: 7243059

14.02.96

Latvijas Republikas
Saeimas Prezidijam

6. Saeimas sēdē izskatāmais
dokuments Nr. 406

Tautas saskaņas partijas frakcija iesniedz izskatīšanai Saeimas sēdē likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē". Likumprojekts paredz Satversmes papildināšanu ar otro daļu "Pamatiesības", kas jautu reglamentēt cilvēka un pilsoņa tiesības atbilstoši šo jautājumu svarīgumam ar Satversmes normām.

Izstrādājot likumprojektu, pēmatas vērā starptautiskās konvencijas cilvēktiesību, darba un citos jautājumos, kurām Latvija ir pievienojusies kopš 1990.gada 4.maija.

Šiem Satversmes papildinājumiem būtu jāstājas konstitucionālā likuma "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi" vietā, kurš vairs pilnībā neatbilst ne Latvijas iekšējai likundošanai, ne starptautiskajām konvencijām.

Pielikumā likumprojekts uz 4 lapām.

Deputāti:

1. Jānis Juršins

I.J.Urbānovics

2. Edgars Čakars

V.Drēģe

3. Edgars Čakars

H.Kuprījons

4. Dmitrijs Ščerbats

H.Kuprījons

5. Nikolajs

Nikolajs

Likumprojekts
Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē

Saeima ir pieņemusi un Valsts prezidents izsludina šādu likumu:
Izdarīt Latvijas Republikas Satversmē šādus grozījumus:

Papildināt Latvijas Republikas Satversmi ar Otu daļu šādā redakcijā:

Otrā daļa
Pamatiesības
8.nodaļa.
Vispārējie noteikumi

89. Valsts garantē cilvēka un pilsoņa pamattiesības. Starptautiskajām cilvēktiesību normām, kas ir saistošas Latvijai, ir augstākais spēks un tās darbojas tieši.
90. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.
91. Katrs var aizstāvēt savas likumiskās intereses tiesā.
92. Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības un brīvības.

2.nodaļa.

Tiesības un dzīvību un brīvību

93. Katram ir tiesība uz dzīvību. Dzīvības atņemšana nav šīs tiesības pārkāpums, ja tā notiek aiz galējas nepieciešamības.

94. Katram ir tiesība uz brīvību. Aizturēšana, apcietinājums, vai citāda personas brīvības ierobežošana pieļaujama tikai likumā noteiktajā kārtībā. Ikvienam ir tiesība no aizturēšanas brīža pieaicināt aizstāvi.

Aizturēt drīkst ne ilgāk kā uz trim diennaktīm.

Triju diennakšu laikā no aizturēšanas brīža tiesai (tiesnesim) aizturētās personas klātbūtnē ir jāizlemj jautājums par drošības līdzekļa piemērošanu.

Spīdzināšana, citāda nežēlīga, necilvēciska vai cilvēka cieņu pazemojoša apiešanās ar personu ir aizliegta.

Medicīnisko līdzekļu lietošana nolūkā panākt, lai persona sniedz liecību, atsakās no liecības vai izsaka noteiktu viedokli, ir aizliegta.

95. Ikvienas uzskatām par nevainīgu, iekams viņa vaina nav pierādīta tiesā.
Tikai tiesa saskaņā ar nodarījuma brīdī spēkā esošo likumu var atzīt personu par vairīgu noziegumā.

Katram noziegumā apsūdzētam ir tiesības uz viņa lietas atklātu izskatīšanu kompetentā, neatkarīgā un objektīvā tiesā, piedaloties aizstāvīm.

Kriminālatbildība var būt tikai individuāla.

Katrai nelikumīgi apsūdzētai vai notiesātai personai ir tiesības uz atlīdzību.

96. Notiesāto personu cilvēktiesības ierobežo tikai likums vai tiesas spriedums.

97. Personas dzīvoklis ir neaizskarams.

Nevienam nav tiesību iejet dzīvoklī bez tajā dzīvojošo personu atļaujas, izņemot likumā noteiktos gadījumus.

Kratīšanu var izdarīt tika ar tiesneša lēmumu.

98. Valsts garantē korespondences, telefona sarunu, telegrāfisko un citu sakaru noslēpumu.

Šīs tiesības var ierobežot ar tiesneša lēmumu, izmeklējot smagus noziegumus.

99. Ikvienam ir tiesības brīvi pārvietoties, izvēlēties uzturēšanās un dzīves vietu Latvijas teritorijā,

Katram ir tiesība izbraukt vai emigrēt uz ārval tūm.

Pilsōniem un nepilsōniem - pastāvīgajiem ik dzīvotājiem ir tiesība netraucēti atgriezties Latvijā.

100. Valsts garantē apziņas un reliģiskās pārliecības, kā arī reliģisko rituālu brīvību.

Religijas brīvība var tikt ierobežota vienīgi, lai nodrošinātu sabiedrisko kārtību, aizsargātu cilvēku veselību un mīrīli.

101. Katram ir tiesības brīvi iegūt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus un idejas mutvārdos, rakstveidā vai jebkurā citā veidā.

Cenzūra ir aizliegta.

Šīs tiesības var tikt pakļautas ierobežojumiem, lai aizsargātu citu personu tiesības, garantētu valsts drošību un sabiedrību kārtību.

102. Visiem ir tiesības brīvi izveidot un darboties politiskās partijās un sabiedriskās organizācijās, ja vien to mērķi un rīcība nav pretrunā ar likumu.

103. Valsts garantē iepriekš pieteiku mierīlīgu sapulču, mītiņu un demonstrāciju brīvību.

Pašvaldība var mainīt pasākumu norises vietu vai laiku valsts drošības un sabiedriskās kārtības interesēs.

104. Katram ir tiesības griezties valsts institūcijās ar individuāliem vai kolektīviem iesniegumiem un saņemt atbildi likumā noteiktajā kārtībā.

10.nodaļa.

Ekonomiskās un sociālās tiesības

105. Katram ir tiesības brīvi izvēlēties profesiju, nodarbošanos un darba devēju.

Piespiedu darbs ir aizliegts.

Par piespiedu darbu netiek uzskatīts obligātais valsts dienests un iesaistīšana katastrofu seku likvidēšanā.

106. Jebkuram strādājošam ir tiesība uz tādu darba samaksu, kas nav mazāks par valsts noteikto minimumu.

107. Darba nedēļas ilgumu nosaka likums.

Strādājošiem ir tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaijinājumu.

108. Strādājošiem ir tiesība streikot, lai aizstāvētu savas ekonomiskās vai profesionālās intereses.

Likums var ierobežot šo tiesību, lai nodrošinātu sabiedrībai vitāli svarīgu dienestu darbību.

Lokauts ir aizliegts.

109. Katram ir tiesības uz materiālo nodrošinājumu vecumā, slimības, pilnīga vai daļēja darbaspēju, kā arī apgādnieka zaudējuma gadījumā.

Personai ir tiesība uz bezdarbnieka pabalstu, ja bezdarbs iestājies no tās neatkarīgu apstākļu dēļ.

110. Ģimeni, laulību, kā arī mātes un bērnu tiesības aizsargā valsts. Valsts garantē īpašu palīdzību un aizsardzību bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības.

111. Ikvienam ir tiesība uz medicīnisko aprūpi.

Valsts garantē katram ar likumu noteiktu medicīniskās palīdzības minimumu.

112. Katram ir tiesības uz izglītību.

Valsts nodrošina pamata un vidējās izglītības iegūšanu bez maksas.
Privātās mācību iestādes ir valsts pārraudzībā.

113. Valsts atzīst un aizsargā īpašumu un mantošanas tiesības.

Īpašuma iegūšana un izmantošana nedrīkst būt pretrunā ar sabiedrības interesēm.

Īpašuma piespedu atsavināšana valsts un sabiedriskām vajadzībām pieļaujama izņēmuma gadījumos pret atlīdzību uz atsevišķa likuma pamata.

114. Katram ir tiesības veikt uzņēmējdarbību, kas nav pretrunā ar likumu.

Nevienam nedrīkst atņemt brīvību tikai par viņa nespēju pildīt līgumsaistības.

Likums Saeimā pieņemts 1996.gada _____.

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESLIETU MINISTRIJA

Brīvības bulvāri 36, Rīga, LV-1536 ◆ Tālrunis: 280437, 282607 ◆ Faks: 371-2-285575

9/4-2-274

Nr. 1-5.3/20

1996. gada 30. aprīlī

Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko
lietu komisijas priekšsēdētājam
Antonam Seikstam

Par 6. Saeimas sēdē izskatāmo dokumentu Nr. 406

Atbildu uz Jūsu 1996. gada 18. marta vēstuli Nr. 9/4-260 par Saeimas sēdē izskatāmo dokumentu Nr. 406. Nav šaubu, ka Satversmes pilnveidošanas jautājumi ir pietiekami svarīgi, lai tos apspriestu gan politiķi, gan arī eksperti. Juristi par šiem jautājumiem ir diskutējuši jau Pirmajā pasaules latviešu juristu kongresā. Arī 1995. gadā notika vairāki reprezentabli ekspertu forumi, kuru materiāli ir publicēti grāmatā «Satversmes reforma Latvijā: Par un pret», kā arī «Juristu Žurnāla» ceturtajā numurā.

Diemžēl, Latvijā nav juristu, kuri būtu īpaši specializējušies tikai cilvēktiesībās. Jautājumu loks, par kuriem ekspertiem nākas sniegt savus atzinumus, ir krietni plašāks nekā iespējams aptvert vienlaikus pietiekami kvalificēti iedzīlinoties visos apskatāmā jautājuma aspektos. Faktiski tikai pēdējo gadu laikā daži juristi Latvijā ir papildus savai līdzšinējai specializācijai pievērsušies arī cilvēktiesību studijām. Šāda situācija reizēm izraisa it kā pretrunīgu viedokļu sadursmes, kuru pamatā ir tikai kāda atsevišķa aspekta absolutizēšana vai nepietiekama pārzināšana.

Tautas saskaņas partijas frakcijas iesniegtais likumprojekta variants «Gozijumi Latvijas Republikas Satversmē» (Saeimas dokuments Nr. 406) satur vairākus būtiskus trūkumus, kurus nav iespējams novērst īsā laikā.

Likumprojekta struktūra nav salāgota ar spēkā esošo Satversmes tekstu. Piedāvātajā projekta variantā divām nodaļām būtu vienādi virsraksti (1. un 8.), bet pantu numerācija «pazaudētu» secību. Vesela virkne normu - projekta 89., 93., 94., 102., 103. un vēl citos pantos - satur tādus formulējumus, kuri izraisa atšķirīgus traktējumus juristu vidū. Ľoti savdabīga no tiesību zinātnu viedokļa ir projekta autoru vēlme ietvert Satversmes tekstā atsevišķas speciālās kriminātiesību un kriminālprocesuālo tiesību normas. Starp tām arī tādas, kuru jēdziens jau ir - tikai atšķirīgi - definēts kriminālkodeksā un kriminālprocesa kodeksā (93. un 94. pants).

Likumprojektā nav konsekvences, lietojot juridiskos terminus, piemēram, «pamattiesības» un «cilvēktiesības» projekta 89. un 96. pantā. Pantu formulējumos lietota latviešu valodai neraksturīga vārdu kārtība, sastopamas ne tikai stila, bet arī gramatikas klūdas (97., 106. u.c. panti), tai skaitā tādas, kuru izcelesme nav tikai «tehniskas» dabas (93., 94., 106., 108., 111. panti). Par paviršo projekta autoru attieksmi liecina ne tikai projekta 90. panta redakcija, kas pilnībā izslēdz spēkā esošā Satversmes 82. panta normu, bet arī pieļautās klūdas iesniegtā projekta nodaļu numerācijā.

Saeimas sēdē izskatāmais dokuments nr. 406 varētu būt stimuls juristu diskusijām, lai, turpinot darbu pie konkrētām normu redakcijām, varētu sagatavot kvalitatīvu likumprojekta tekstu. Darbs pie šāda projekta noteikti jāturpina, lai tad, kad Latvijā būs radīti nepieciešamie tiesiskie un ekonomiskie priekšnoteikumi, it īpaši attiecībā uz projekta 95. un 96. pantu, Saeimā varētu šo dokumentu izskatīt, politiķiem vairs nedebatējot par juristu ekspertu savstarpēji izslēdzošiem viedokļiem.

Ar cieņu
tieslietu ministrs

SAFIMAS KANCELEJA

Dzintars Rasnačs
30.04.1996

Nr. 3363-01

LU Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību Institūta
ATZINUMS
par I.R Saēmas Tautas Saskaņas partijas deputātu frakciju
Ilkumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē"

1. Viens no demokrātiskas valsts pamatpienākumiem ir garansiju aizsargāt valsts iedzīvotāju cilvēktiesības. Pēdējā laikā atšķirīgos kontekstos veiktās analīzes¹ rāda, ka nav vienota viedokļa nedz tiesību doktrīnā, nedz partiju vidū, kas tad būtu darāms ar cilvēktiesībām. Nemot vērā faktu, ka neviens no Latvijas politiskajiem spēkiem nenoliedz to, ka Latvija ir demokrātiska valsts un ka šie demokrātiskie pamati ir jāstiprina, nav saprotama neizlēmība vai pat jautājuma risināšanas atlikšana. Ir acīmredzams arī tā, ka nesakārtotība šajā sfērā Latvijas starptautiskajam prestižam nenāk par labu.

2. Vadoties no iepriekš minētajiem apsvērumiem, uzskatām, ka tā vēlā, lai jautājumu noklusētu, ir jāpiedāvā projekti, risinājumu varianti un par tām ir jāizraisa diskusija gan politisko spēku vidū, gan profesionāļu vidū. Cilvēktiesības pēc savas būtības ir joti politizēta sfēra, un tas neapšaudi. Šī traucē atrisināt garantiju un citu cilvēktiesību aizsardzības mehānismu jautājumu *valsts un tās iedzīvotāju interesēs*, bet tieši šim mērķim ir jāsūt pamatā, pieņemot lēmumu.

3. Ar nožēlu jakonstatē, ka LR Tieslietu ministrija oficiālā līmenī nedz šim nav piedāvājusi savu "Grozījumu Satversmē" variantu vai arī kādu citu risinājumu, kurš no Tieslietu ministrijas viedokļa būtu visefektīvākais Latvijas situācijā.

4. Izstrādājot Satversmes grozījumus, ir jāņem vērā vesela rinda faktu, tādi kā Satversmes ipašā valoda, Satversmes pirmās daļas saskaņošanai ar piedāvājamiem labojumiem un jau izveidojušies nacionālās tiesību sistēmas principi, kā arī tādi, kuri vēl ir jānostiprina. Tādējādi tas nav vienīgais starptautisko cilvēktiesību dokumentu attiecīgo pantu pārtulkosanis jautājumus, tas ir pirmām kārtām kā nacionālo, tā starptautisko tiesību leģislatīvu jautājums.

5. Konkrēti komentāri pa pantiem ir šādi:

5.1 *Nav pieļaujams dalījums cilvēka un pilsoņa tiesībās 92. pantā.* Šī attiecīgība starptautisko tiesību dokumenti aizsargā cilvēka tiesības. Tas ir viens

¹ Sk. Latvijas ziņojums ANO Cilvēktiesību komitejai; *Satversmes reforma Latvija* (Soc. ekol. p. institūts "Latvija", 1995); Ziemele, 'Incorporation and Implementation of Human Rights in the Republic of Latvia', in: Scheinin (ed.), *International Human Rights Norms in the Nordic and Baltic Countries* (1996).

papildus tiesības un pienākumus valsts nosaka saviem pilsoņiem, tā ir valsts iekšējā lieta, un Latvijas situācijā tās ir vēlēšanu tiesības, kuras ir noteiktas Satversmes 8. pantā. Likums par civildienestu paredz, ka Latvijas pilsoni veido valsts civildienestu. Starptautiskais pakts par civilām un politiskām tiesībām tikai vienā 25. pantā īsi apkopo valstu praksi, kādas ir tiesības, kas tradicionāli valsts piešķir tikai saviem pilsoņiem. Galvenajos vilcienos Latvijas praksē ir saskaņā ar šo pantu. Tas tiesību loks, kas tiek regulēts sekotajos pantos, ir cilvēktiesību minimums. Eiropas cilvēktiesību konvencijas nosaka, ka katram, kas ir valsts jurisdikcijā, ir tiesības un brīvības, kuras pantam būtu arī jāgarantē svarīgākais cilvēktiesību pamatprincips, tā ir nediskriminācijas princips, kas izstrādātajā projektā neparādās. Līdz ar to formulējums varētu būt šāds: 'Valsts garantē visiem tās iedzīvotajiem neatkarīgi no dzimuma, rases, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, etniskās vai sociālās piederības, vai piederības kādai minoritāšu grupai, tai kādām citām pazīmēm pamattiesības un pamatbrīvības.'

Otrs teikums šajā pantā attiecas uz sfēru, ko sauc tiesību sistēmas pamaprincipi, tāpēc ir svarīgi, lai tāds princips, par kādu ir panākta vienošanās precīzi tiktu šeit noformulēts. Patreiz nav skaidrs, vai formulējums 'augstākais juridiskais spēks' nozīmē, ka cilvēktiesību normas ir vienādā statusā ar Satversmes normām, vai arī kādā citā statusā. Tā kā Satversme pati cer savārēt cilvēktiesību normas, tad noteikt, ka arī citos dokumentos būs tādas pārīs nozīmes normas, nozīmē radīt situāciju, kad būs nepārtraukti jālej, vai Satversmes norma atbilst starptautiskā līguma normai un otrādi un kārī situācijā kas ir grozāms vai papildināms. Precizējot šo formulējumu un nosakot, ka 'Starptautiskajām cilvēktiesību normām, kas ir (juridiski) sistēmas Latvijai, ir (augstāks juridisks spēks pār likuma normām) un tās darbības (valsts teritorijā) tieši'. Tādējādi Satversmes prioritāte tiek saglabāta, jo, ņemot, ka tāds patreiz ir sabiedrībā viedoklis, ka Satversme ir vienīgais augstākā juridiskā spēka tiesību akts. Cilvēktiesību dokumenti iegūst īpašu statusu ar citiem tiesību aktiem, kas ir pasaulē akceptēta politika, bet pēdējais viedoklis vienmēr paliks aiz Satversmes normas. Tas ir viens no iespējamiem variantiem, kurš nebūt neatspoguļo Institūta viedokli, bet nem vērā sabiedrībā dominējošo viedokli.

5.2 90. pants nonāk pretrunā ar Satversmes 82. pantu. Ir jāgroza pēdējais, ja 10. panta formulējums atbilst starptautiskajam standartam.

5.3 91. panta doma ir pareiza, bet nav noformulēta līdz galam, jo starptautiskais standards nosaka, ka katram ir tiesība uz kompensāciju par likumā noteikto tiesību pārkāpumu. *Bez šāda rakstura normas nav lielas jēgas garantēt cilvēktiesības par Satversmē.* Var piedāvāt šāda rakstura formulējumu: 'Latvijas var aizstāvēt savas likumiskās intereses tiesā un sapemt kompensāciju par konstatēto tiesību pārkāpumu.'

5.4 93. panta otrā teikuma formulējums skan diezgan barbariski un noteikti nav atbilstošs Satversmes un cilvēktiesību mērķim kopumā. Vai tā ir ~~garantēt~~ nepieciešamība, vai citi apstākļi, tas ir speciālā likuma pienākums ~~noteikt~~ detaļas. Uzdevums, kas ir jāatrisina šim pantam saistās ar vienu Ipašu ietekšu konfliktu tas ir, *no vienas puses, katra individuālā tiesības uz dzīvību un, no otras puses, nāves sods.* Pantam ir jānosaka, ka nāves sods ir pielaujams gadījumos, kurus nosaka likums, un tikai ar tiesas spriedumu.

5.5 Demokrātiskas valsts pienākums un valsts pamats pēc būtības ir tajā ~~garantēt~~, ka *valsts garantē personas drošību.* 94. pantam šādas garantijas ir jāsniedz:

5.6 Piekritot pantam pēc būtības, viena piezīme attiecībā uz principu, ka likumam nav atpakaļeoša spēka. *Ir noziegumi, kuriem nav noilguma, paško pārliecinājās arī Latvijas tiesu prakse.* Tātad kara noziegumiem, noziegumiem pret cilvēci un genocīdam nav noilguma. To nosaka starptautiskie līgumi, kuri ir saistoši arī Latvijai. Minētajā pantā šāda rakstura atrunai būtu vēlams parādīties, jo tas ir princips un ja Satversme to neparedz, tad attiecīgās EK normas var nonākt pretrunā ar Satversmi.

5.7 96. pantā parādās konfrontācija starp likumu un tiesas spriedumu, kas nav logiska, jo tiesas spriedums tiek pieņemts uz likuma pamata. Latvijas tiesību sistēmāj nav raksturīgs, ka tiesas spriedums kalpotu par precedentu jeb kādu spējīgu paplašināt likuma saturu. Tātad *cilvēktiesību ierobežojumiem ir jāsniedz noteiktiem ar likumu.*

5.8 97. un 98. panti runā par individuālās dzīves neaizskaramību, bet neizrunā nav noteikts, ka individuālam ir *tiesības uz privāto dzīvi.*

5.9 *Nav nepieciešanis dalījums 99. pantā starp pilsoņiem un nepilsoņiem.* 99. pants nosaka, ka visiem Latvijas iedzīvotājiem tiek garantētas cilvēktiesības, tāpēc arī šajā pantā ir jānosaka, ka Latvijas iedzīvotājiem ir tiesības netrūkti

atgriezties Latvijā, detaļas nosaka speciālie likumi. Satversmei nav jānosaķa, kas ir Latvijas iedzīvotāji, kādās grupās viņi dalās, jo Satversme ir ilgtspējīgā tiesību akts, kamēr daļjums, kas ir izveidojies Latvijā ir īslaicīgs un jo viss visiem Latvijas iedzīvotājiem būs vienādas tiesības un līdz ar to arī pienākumi pret valsti. jo stabilāka būs pati sabiedrība.

5.10 100. panta nesaprotaņu iemeslu dēļ ir izdalīti atsevišķi reliģiskie rīki, kaut arī reliģijas brīvībai ir daudz un dažādi izteiksmes veidi. Vai pārējie rīki ieroobežoti ar šādu formulējumu? Jebkurā gadījumā paredzot atrunu par ieroobežojumiem ir jānosaka, ka šos ieroobežojumus paredz likums. Jo sevišķi tas ir svarīgi tādā sfērā kā reliģijas brīvība. Otrs princips, kas jāņem vērā nosaka cilvēktiesības ir šo tiesību īstenošanas robežas, kurās ir šādas nacionālās drošības interses, sabiedriskās kārtības uzturēšana, sabiedrības morāls un veselība un citu cilvēku tiesību aizsardzība. Religijs brīvības sakarā ir svarīgi neaizmirst pedējo, jo, ja reliģijas praktizēšana aizskār cita individuālā tiesības, tad valstij ir tiesības iejaukties un aizsargāt šā individuālā tiesības.

5.11 Attiecībā uz 105. pantu jānosaka, ka Eiropas cilvēktiesību konvencija noteiktais režīms ir plašāks tas ir valstij ir paredzētas lielākas iespējas cilvēku tiesaistīt darbos, ja valstij tas ir nepieciešams, kas netiek uzskatīts par piespiņu darbu, piemēram, ar cietumsodu notiesāto darbs. Nav skaidrs, vai Latvijas nostāja ir tāda, kā šajā projektā? Tad ir jāpārdomā par tiesību uz darbu garantēšanu minētajai individuālajai kategorijai.

5.12 Nemot vērā, ka valsts ekonomiskā sistēma pārorientējas uz brīvā tirgus veida sistēmu, jāšaubās, vai tas ir valsts kompetence garantēt algas arī privātājā sektorā. Pasaules prakse ir garantēt taisnīgu atlīdzību par darbu. Šāda nosaka, kā šajā pantā, ir protams, politisks lēmums, bet atgādina PSRS konstitūciju.

5.13 Terms 'strādājošie' ir neadekvāts mūsu likumos lietotajai terminoloģijai un liek domāt par kādu atsevišķu cilvēku grupu, kas neatbilst cilvēktiesību visaptverošai dabai. Tas ir jāaizvieto ar vārdu 'ikvienam'. Praksē tas atšķiras jebkurā gadījumā.

5.14 Terms otrajā teikumā 'sabiedrībai vitāli svarīgie dienesti' ir pretsim nekonkrēts un līdz ar to izraisa daudz jautājumu. Eiropas cilvēktiesību konvencija paredz tikai šādus dienestus kā izņēmumu: policija, armija un valsts pārvalde. Latvijai kā EP dalībvalstij acīmredzot ir jāseko minētāi

praksei. Tiesības streikot arī var būt pakļautas izņēmumiem tādēļ, kā sabiedrības drošība utt, ja tas ir noteikts ar likumu.

5.15 110. pantā ir gribēts acīmredzot visu uzreiz aizsargāt, bet jaunās aizsardzība ar valstiskiem līdzekļiem drīzāk pārvērstos par individuālās pārkāpumu, jo vispār jau lailība ir katra brīva izvēle tāpat kā arī jaunās šķiršana. Būtu gan nepieciešams atsevišķs pants veltīts bērna tiesību aizsardzībai un nevis tikai to bērnu, kuri ir palikuši bez vecāku apgadības.

5.16 Kas ir medicīniskās palīdzības minimums 111. panta izpratnē? Šīk neskaidrs pants neatbilst Satversmes stilam.

5.17 112. pants neko nepasaka par dažādām izglītības iegūšanas iespējām. Augstākā izglītība šķiet ir pazudusi. Svarīgi pirmām kārtām ir tas, ka valsts garantē tiesības veidot dāžādas izglītības iegūšanas iestādes ieskaitot priekšskolas un katram ir tiesības iegūt izglītību iestādē pēc saviem ieskatiem.

5.18 Ko nozīmē 113. pantā formulējums 'ipašuma iegūšana un izmantošana nedrīkst būt pretrunā sabiedrības interesēm'? Tas nav jānosaka Satversmei, it sevišķi tāpēc, ka nākošais teikums būtibā runā par to pašu.

6. Vispārēji noheiguma komentāri par projektu

- 97., 98., 99., 102. un 103. pantos noteiktās tiesības nav absolūtas. Tās ir īst parasti garantētas valsts noteiktās robežās, kuras jau ir minētas iepriekš. Šādi tomēr var nosaukt vēlreiz; valsts nacionālās intereses, sabiedriskā kārtība, morāle un veselība un atkarībā no konkrētās tiesības arī citu cilvēku godība cieņa vai tiesības.

- Tiesības veidot sabiedriskā organizācijas neparedz atsevišķi tiesības veidot arodbiedrības. Būtu vēlams varbūt to izdalīt, jo, tā kā tas ir viens no standartiem, Starptautiskā darba organizācija un mūsu nacionālās arodbiedrības to varētu salīdzinoši asi uztvert.

- dalījums ekonomiskās un tiesības uz dzīvību neattaisnojas, jo tas nav visaptverošs. Klasiskais dalījums bija šāds: civilās un politiskās tiesības; ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības un solidaritātes tiesības. Šodien, pamot vērā, ka reāli šādu robežu nav, cilvēktiesības neklasificē, bet mēs mā garantēt un aizstāvēt kopumā. Satversmes kontekstā tas vēl jo vairāk nav vēlams, jo kaut kas no cilvēktiesībām ir garantēts jau sākuma pantos.

Secinājumi:

- 1) Ir nepieciešams izstrādāt precīzākus un visaptverošus formulējumus par pamatu pēmot Starptautisko paktu par civilajām un politiskajām tiesībām, Starptautisko paktu par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām un Eiropas cilvēktiesību konvenciju, un Vispasaļo cilvēktiesību deklarāciju;
- 2) Jāsaskaņo jaunie formulējumi ar jau spēkā esošajiem pamatlīdzīgiem Satversmē;
- 3) Ekonomiskās un sociālās garantijas ir valsts resursu jautājums un vērtējums ar to pirmām kārtām politiskās izšķiršanās jautājums, cik daudz no tām garantijām var būt konstitucionāla rakstura;
- 4) Ir jābūt pantam par minoritāšu tiesību konstitucionālo aizsardzību.

Atcerētu,

Ineta Ziemele

Ineta Ziemele, M. A.
Kembrižas universitātes doktorante
Cilvēktiesību institūta direktore, L. i.

Kembrižā, 23/04/96

Meistarū 10/12, Rīga LV - 1050, Latvija, tel./fakss (371-2) 216704

9/4 - 4 - 866

Latvijas Republikas Saeima
Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājam
Antonam Seiksta k-gam

1996. gada 24. aprīlī

Cien. Seiksta k-gs!

Sakarā ar Jūsu lūgumu sniegt atzinumu par likumprojektu "grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" noslētu jums slēdzienu par šo likumprojektu.

Atzistot, ka lielā daļā valstu cilvēktiesības ir ietvertas šo valstu konstitūcijās un ka cilvēktiesības mūsdienā pasaulei ieqēm aizvien lielāku lomu, nevar būt principiālu iebildumu pret valsts garantētu cilvēktiesību uzskaitījuma ietveršanu konstitucionāla līmeņa dokumentos.

Tai pašā laikā jāatzīst, ka juristu - konstitucionālo tiesību speciālistu, kā arī politologu vidū pastāv vairāki apsvērumi un ir izvirzītas vairākas problēmas, bez kuru iepriekšējas vai vismaz paralēlas risināšanas šādi grozījumi nebūtu lietderīgi.

Galvenokārt, tas ir jautājums par jaunas Satversmes nepieciešamību. Lai arī politiskajās aprindās šīs jautājums nav populārs, tomēr daļa ekspertu uzskata, ka Latvijai būtu vajadzīga mūsdienīga Satversme, kura atšķirtos no pašreiz spēkā esošās gan regulācijas detalizētības, gan apjoma ziņā. Tieks runāts arī par dažādiem varas institūtu balansa modejiem, kas jautu risināt Valsts prezidenta ipatnējo statusu Latvijā. Problema ir apstākli, ka Satversme tika atjaunota pēc gandrīz sešdesmit gadus ilga pārtraukuma, kura laikā notikušas trīs valsts režīma maiņas politiskajā aspektā un vairākas paaudzes socioloģiskajā aspektā. Līdz ar to, lai gan saglabājās juridiskā kontinuitāte, tai pašā laikā politiskā kontinuitāte un sociālā kontinuitāte ir bijušas pārtrauktas. Rodas situācija, kad, nepārzinot Satversmes veidotāju nolūkus un Satversmes izstrādāšanas laika politiskās tradīcijas, tiek mainīta Satversmes interpretācija, būtiski paplašinot Valsts prezidenta faktiskās pilnvaras, viņa juridiskajām pilnvarām paliekot nemainīgām. Analizējot 20.-30.-to gadu praksi, redzams, ka Valsts prezidenta faktiskās pilnvaras ir bijušas tradicionāli mazākas (t.i. - valsts iekārta ir bijusi tuvāka parlamentārās iekārtas modelim), nekā tas ir šodien, kad valsts iekārta sāk tuvoties kvaziprezidentālās iekārtas modelim. Šīs jautājums ir jāanalizē ciešā kontekstā ar normu, kas nosaka, ka Valsts prezidents nav politiski atbildīgs.

Jāapsver arī fakts, ka liela daļa valstu, kurās ir bijušas dramatiskas režīma maiņas, ir devušas priekšroku jaunu konstitūciju izstrādei un pieņemšanai, nevis veco atjaunošanai.

Šādā aspektā diez vai būtu lietderīgi izdarīt grozījumus, kamēr pastāv jaunas Satversmes izstrādāšanas iespēja, jo grozījumi pamatlīkumā vai pamatlīkuma maiņa nedrikst kļūt par ikdienišķu procesu.

Attiecibā uz jautājumu pēc būtības, ir četri būtiski iebildumi pret projektu tā pašreizējā redakcijā.

Pirmkārt, projekts šķiet neprecīzs struktūras ziņā. Vajadzētu pārdomāt normu strukturālā izvietojumu. Piemēram, starptautiskajās tiesībās tiek izmantota termini "politiskās tiesības" un "sociālās un kultūras tiesības", kuri varētu kalpot kā nodauj nosaukumi projektā. Nav arī vienotas metodes tiesību uzskaitījumam. Piemēram, principi par vienlidzību likuma un tiesas priekšā un par tiesībām aizstāvēt savas intereses tiesā ir ievietoti vispārējos noteikumos, bet pārējās ar tiesu sistēmu saistītās tiesības - citās projekta nodajās.

Otrkārt, cilvēktiesību regulējumam Satversmē, ja tiek pieņemts, ka grozījumi tiks izdarīti, ir jābūt daudz kodolīgākam un precīzākam, nekā tas ir pašlaik. Piedāvātais projekts ir ietvertas vairākas pakārtotas normas, kurām vieta ir (un faktiski tās lielākoties ir arī ietvertas) atsevišķos spēkā esošos likumos - Kriminālprocesa kodeksā, likumā "Par tiesu varu, u.c. Konstitūcijās tiek noteikti principi, nevis detaļas.

Šīs iebildums ir attiecināms, piemēram, uz projekta 93. panta otro teikumu: "Dzīvības atpērišana nav šīs tiesības (uz dzīvību - A. S.) pārkāpums, ja tā notiek aiz galējas nepieciešamības". Latvijas Kriminālkodeksā ir noteikts, kādos gadījumos nodarijums, tai skaitā slepkavība nav uzskatāma par noziegumu (nepieciešamā aizstāvēšanās (KK 13. pants) un galējā nepieciešamība - KK 14. pants). Kriminālkodeksā ir runa par konkrētu mehānismu (divi iepriekšminētie Kriminālkodeksa panti, kā arī 98., 99., 100., 101., 102., 103. panti, kā arī vairāki citi, kuri atsevišķos gadījumos var būt piemēroti), kā aizsargā cilvēka tiesības uz dzīvību, kurām kā vispārīgām principam jābūt nostiprinātam Satversmē. Projekts ir paredzēts tikai viens gadījums, kurš nebūtu uzskatāms par iepriekšminētās tiesības pārkāpumu. Tas rada pretrunu - Satversme nepamatoti sašaurinās Kriminālkodeksa darbību.

Arī projekta norma, kura ir iestrādāta 94. pantā - par aizturēšanas ilgumu un drošības līdzekļa piemērošanas izlemšanu ir regulējama (un jau tiek regulēta) speciālajos likumos, nevis Satversmē.

Projekta 97. pantā būtu jāsvitro vārdi "kompetentā, neatkarīgā un objektīvā", jo lietas tiek izskaitītas esošajās Latvijas tiesīs tādās, kādās tās ir, un nav objektīva pamata konstitūcijā netieši norādit uz nekompetenci, neobjektīvitāti vai atkarību. Turklāt tiesu neatkarība un objektīva lietas izskatīšana ir noteikta atsevišķos likumos.

Projekta 97. pantā pietiktū tikai ar pirmo daļu, pārējo atstājot speciālo likumu pārziņā.

98. pantā vajadzētu paplašināt, aizliedzot iejaukšanos personiskajā (privātajā) dzīvē. Otrās daļas norma jāatstāj speciālo likumu kompetencē.

99. pants faktiski nozīmē pasu pieraksta sistēmas atcelšanu (kas pats par sevi ir pozitīvs solis, taču vai praksē tas tiks realizēts?).

103. panta otrā daļa būtu speciālā likuma kompetencē.

105. panta trešā daļa ir lieka, jo tas ir saistīms ar pilsoņu pienākumu pret valsti un jau pēc būtības nevar tikt uzskatīts par piespiedu darbu, lai arī tā formālās pazīmes pastāv.

107. pants - darba nedēļas ilgumu nosaka likums arī bez konstitucionālās regulēšanas.

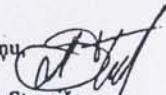
108. pantā jāaiztāj vārds "lokauts" ar precīzu jēdzienu latviešu valodā; ja tāds nepastāv, būtu jādod izskaidrojums.

Aizdomīgs ir 113. panta neskaidrais formulējums: "Ipašuma iegūšana un izmantošana nedrikst būt pretrunā ar sabiedrības interesēm". Jautājums - kas ir sabiedrības intereses un kas un uz kādiem kritērijiem balstoties tās identificēs? Risinājums varētu būt, aizstājot to ar frāzi "pretrunā ar likumu", vai vispār izslēdzot šo normu.

Treškārt, nav minēti vairāki principi, kuriem tomēr vajadzētu būt, piemēram vienlīdzības princips neatkarīgi no rases, etniskās piederības, dzimuma, vecuma, reliģiskās piederības, u.c. faktoriem.

Ceturtkārt, rodas šaubas, vai ir pietiekami detalizēti izanalizēts starptautisko normu augstākais spēks un tiešā darbība šajā sfērā. Starptautiskās tiesības neregulē detaļas, atstājot tās valstu pārziņā. Valstis var ierobežot zināmās tiesības dažādu apsvērumu dēļ (piemēram, pārvietošanās brīvību epidēmiju, dabas katastrofu rajonos, u.tml.). Starptautiskās tiesības to neparedz, tāpēc, ja pieņem starptautisko tiesību tiešo darbību juridiski šādi aizliegumi nebūtu spēkā un rastos daudz vairāk pārpratumu. Nepretendējot uz starptautisko tiesību ekspertīzi, tomēr domāju, ka šis jautājums ir analizējams pēc būtības un teksta galīgā redakcija balstāma uz šādu analizi.

Ar cieņu,

Aigars Strupišs
Sociāli ekonomisko pētījumu institūta izpilddirektors

A N O T Ā C I J A

Tieslietu ministrijas piedāvātajam Satversmes astotās nodaļas projektam

Tieslietu ministrija pēc būtības atbalstot Labklājības ministrijas priekšlikumu bez jau minētā projekta ierosina papildināt jau esošo Satversmes redakciju, proti, papildināt ar 4'. pantu par latviešu valodas kā valsts valodas statusu. Atbalstot Finansu ministrijas priekšlikumu par Satversmes 82. panta nepieciešamību. Tieslietu ministrija ierosina izslēgt Satversmes 82. pantu, jo gan iesniegtajā, gan Tieslietu ministrijas projektā ir attiecīga norma, kas ir daudz izvērstāka un ar plašāku subjektu loku.

Tieslietu ministrijas piedāvātā Satversmes astotās nodaļas projekta pamatā ir Saeimas izstrādes komisijas izstrādātā Satversmes otrās daļas projekta pirmais darba variants. Tieslietu ministrija savos priekšlikumos pamatā balstījās uz Eiropas Cilvēktiesību konvenciju un Eiropas Sociālo Hartu.

Projektam ir atšķirīga struktūras koncepcija. Pēc diviem ģenerāla rakstura pantiem seko panti, kas nostiprina personiskās, sabiedriskās, politiskās, sociālekonomiskās un humanitārās tiesības un brīvības. Iespējamie tiesību ierobežojumi atrunāti pie katras attiecīgās tiesības, bet ne vienā universālā normā.

Šajā projektā ir divi jauni panti (89., 99. p.). 89. pants ir ģenerāla norma, kas nostiprina cilvēka pamattiesības un brīvības neatkarīgi no valsts varas, kā tas jau noteikts ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā. 99. pantā ietverta Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 4. Protokola 1. panta saturs.

Būtiskākās izmaiņas:

- 1) Projekts ir Satversmes VIII. nodaļas, bet ne II. daļas projekts;
- 2) Projekta 91. pantā tiesības uz dzīvību pastiprinātas ar valsts aizsardzību;
- 3) Projekta 93. pants papildināts ar normām, kas nosaka tiesības personas brīvības ierobežošanas gadījumā;
- 4) Projekta 101. pantā ir norobežotas ikviens tiesības apvienoties politiskās partijās (kas ietver arī to dibināšanu), paredzot projekta 104. pantā tiesības dabināt politiskās partijas tikai pilsoniem.

Ministriju priekšlikumi iestrādāti projektā vai piedāvāti attiecīgajās vietās kā alternatīvi varianti.

Saskaņā ar Valdību veidojošo frakciju un Ministru prezidenta vienošanos par valdības izveidošanu un sadarbības kārtību, minētais projekts un citi priekšlikumi attiecībā uz Satversmes grozišanu jāizskata Sadarbības padomē.

Latvijas Republikas
Tieslietu ministrs

Dz. RASNAČS

11.07.97

Iesniegtā redakcija	Tieslietu ministrijas redakcija	Ministriju priekšlikumi
	4'. Latvijas valsts valoda ir latviešu valoda.	
	82. Izslēgt.	
Satversmes II.daļa Par cilvēktiesībām	Satversmes VIII.nodaļa Cilvēktiesības	
89. Valsts atzīst un aizsargā cilvēka un pilsoņa pamattiesības saskaņā ar Latvijai saistošiem starptautiskiem līgumiem un šo Satversmi.	89. Visi cilvēki piedzimst brīvi un vienlīdzīgi savā cieņā un tiesībās.	"Cilvēks, viņa dzīvība, brīvība, cieņa un tiesības ir Latvijas valsts augstākā pamatlīdzība". <i>/Labklājības ministrija/</i>
90. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.	90. Valsts atzīst un aizsargā cilvēka un pilsoņa pamattiesības un brīvības saskaņā ar Satversmi un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem.	<u>izslēgt vārdu "pilsoņa"</u> <i>/Labklājības ministrija/</i>
91. Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības.	91. Ikviena tiesības uz dzīvību valsts aizsargā ar likumu. Likumā noteiktā kārtībā dzīvību var atņemt, nepārsniedzot galējās nepieciešamības robežas, tikai aizstāvot sevi vai citus pret nelikumīgu vardarbību, veicot arestu vai aizkavējot arestētās personas bēgšanu.	"Dzīvības atņemšana netiek uzskatīta par šī panta pārkāpumu, ja tā notiek spēka pielietošanas rezultātā, nepārkāpjot galējās nepieciešamības robežas, aizstāvot sevi vai citus pret nelikumīgu vardarbību, veicot arestu vai aizkavējot arestētās personas bēgšanu." <i>/Izglītības un zinātnes ministrija/</i> <u>Izslēgt otro teikumu</u>

		<i>/Ekonomikas ministrija/</i>
92. Katrs var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses tiesā.	92. Valsts aizsargā cilvēka cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cilvēka cieņu pazemojoša apiešanās vai sodīšana ir aizliegta.	
93. Katram ir tiesības uz dzīvību. Dzīvību likumā noteiktā kārtībā var atņemt tikai aizstāvot sevi vai citus pret nelikumīgu vardarbību, veicot arestu vai aizkavējot arestētas personas bēgšanu.	93. Ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Personas brīvību var ierobežot vai atņemt tikai uz spēkā stājušies tiesas nolēmuma pamata, izņemot likumā paredzētos gadījumos. Personas, kurām ierobežota vai atņemta brīvība, nekavējoties jāinformē par brīvības ierobežosanas vai atņemšanas iemesliem, kā arī jādod šim personām iespēju nekavējoties ierosināt tiesas procesu pret tādu valsts rīcību. Ikvienam, kam nelikumīgi tiek ierobežota vai atņemta brīvība, tiek nodrošinātas tiesības uz atlīdzību.	<p><i>"Katram ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Aizturēšana, apcietināšana, kratišana vai citāda personas brīvības ierobežošana pieļaujama tikai likumā noteiktajā kārtībā. Spīdzināšana, citāda nezēlīga, necilvēcīga vai cilvēka cieņu pazemojoša apiešanās ar personu ir aizliegta. Nepamatoti apcietinājumā turētām personām ir tiesības uz atlīdzību.</i></p> <p style="text-align: right;"><i>/Labklājības ministrija/</i></p> <p><i>Izslēgt pēdējo teikumu, jo to regulē Civillikums.</i></p> <p style="text-align: right;"><i>/Ekonomikas ministrija/</i></p>
94. Katram ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nepamatoti apcietinājumā turētām personām ir tiesības uz atlīdzību.	94. Visi cilvēki Latvijā, neskototies uz dzimumu, rasi, ādas krāsu, valodu, reliģiju, politiskajiem un citiem uzskatiem, nacionālo vai sociālo izceļsmi, saistību ar kādu nacionālo minoritāti, mantisko vai citu stāvoki, ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.	<p><i>Izvērtētēt Satversmes 82.panta nepieciešamību.</i></p> <p style="text-align: right;"><i>/Finansu ministrija/</i></p>

95. Valsts aizsargā cilvēka cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cilvēka cieņu pazemojoša apiešanās ir aizliegta.	95. Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības. Katrs var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses tiesā.	<p><i>Izslēgt "Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības."</i></p> <p>/Ekonomikas ministrija/ <i>Otro teikumu izteikt šādā redakcijā:</i> <i>"Ktrs var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses tiesā personīgi vai ar pilnvarotas personas starpniecību.</i></p> <p>/Ārlietu ministrija/</p>
96. Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, dzīvokļa un korespondences neāizskaramību.	96. Ikvienam ir tiesības uz privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un korespondences neāizskaramību. Izņēmumi pieļaujami tikai uz likuma pamata, lai aizsargātu valsts drošības, sabiedriskās kārtības vai valsts labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības un noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību vai lai aizstāvētu citu cilvēku tiesības un brīvības.	
97. Ikvienam, atrodoties likumīgi Latvijas teritorijā, ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīves vietu.	97. Ikvienam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Baznīca ir šķirta no valsts. Izņēmumi pieļaujami tikai uz likuma pamata, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību, saglabātu sabiedrisko kārtību, aizsargātu veselību vai tikumību vai lai aizstāvētu citu cilvēku tiesības un brīvības.	

<p>98. Katram ir tiesības brīvi izbraukt no Latvijas. Latvijas pilsoņi ārzemēs atrodas valsts aizsardzībā un tiem ir tiesības brīvi atgriezties Latvijā. Latvijas pilsoņus nevar izdot ārvalstīm.</p>	<p>98. Ikvienam ir tiesības brīvi iegūt un izplatīt informāciju un idejas, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliepta. Izņēmumi pieļaujami tikai uz likuma pamata, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās kārtības intereses, lai nepieļautu nekārtības un noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību vai lai aizstāvētu citu cilvēku tiesības un brīvības, nepieļautu valsts noslēpuma izpaušanu vai lai saglabātu tiesas autoritāti un objektivitāti.</p>	<p><i>"Cenzūra ir aizliepta" aizstāt ar "Šo tiesību īstenošanu nedrīkst ierobežot ar cenzūru"</i> <i>/Labklājības ministrija/</i> <i>Pilnīgs cenzūras aizliegums nebūtu pieļaujams, jo katras personas tiesības ir saskaņojamas ar citu personu tiesībām.</i> <i>/Ārlietu ministrija/</i></p>
<p>99. Valsts atzīst domas, apzinās un reliģiskās pārliecības brīvību, kā arī reliģisko rituālu brīvību. Baznīca ir šķirta no valsts</p>	<p>99. Nevienam nedrīkst atņemt brīvību tikai par viņa nespēju pildīt līgumsaistības.</p>	
<p>100. Katram ir tiesības brīvi iegūt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus mutvārdos, rakstveidā vai jebkurā citā veidā. Cenzūra ir aizliepta.</p>	<p>100. Ikvienam, likumīgi atrodoties Latvijas teritorijā, ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīves vietu. Ikvienam ir tiesības brīvi izbraukt no Latvijas. Latvijas pilsoņi ārvalstīs atrodas valsts aizsardzībā un tiem ir tiesības brīvi atgriezties Latvijā. Latvijas pilsoņus nevar izdot ārvalstīm. Izņēmumi pieļaujami tikai uz likuma pamata, lai aizsargātu valsts drošības, sabiedriskās kārtības intereses, lai nepieļautu</p>	<p><i>Papildināt projektu, nosakot pilsonības jēdzienu, jo šajā gadījumā ārvalstīs valsts aizsardzībā atrodas arī Latvijas pastāvīgie iedzīvotāji, kuru tiesisko statusu apliecina nepilsoņa pase.</i> <i>/Ārlietu ministrija/</i></p>

	<p>noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību vai lai aizstāvētu citu cilvēku tiesības un brīvības.</p>	
101. Katram pilntiesīgam Latvijas pilsonim Satversmē paredzētā kārtībā ir tiesības piedalīties valsts un pašvaldību lietu kārtošanā, kā arī pildīt valsts dienestu.	101. Valsts aizsargā miermīligas pulcēšanās un biedrošanās brīvību, ieskaitot tiesības apvienoties biedrībās un citās sabiedriskās organizācijās. Izņēmumi pieļaujami tikai uz likuma pamata, lai aizsargātu valsts un sabiedriskās drošības intereses, lai nepieļautu nekārtības un noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību vai lai aizstāvētu citu cilvēku tiesības un brīvības.	
102. Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās.	102. Valsts atbalsta un aizsargā pilngadību sasniegušo vīriešu un sieviešu tiesības stāties laulībā, dibināt ģimeni, kā arī vecāku un bērnu tiesības. Valsts palīdz bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības, kas cietuši no varmācības, bērniem invalīdiem.	
103. Valsts aizsargā iepriekš pieteiktu miermīlīgu sapulču, mītiņu un demonstrāciju brīvību.	103. Ikvienam ir tiesības vērsties valsts institūcijās ar iesniegumiem un saņemt atbildi.	
104. Katram ir tiesības vērsties valsts institūcijās ar individuāliem vai kolektīviem	104. Ikvienam pilntiesīgam Latvijas pilsonim ir tiesības piedalīties valsts un pašvaldību	<p><i>"Personas piedalās valsts un pašvaldību lietu lešanā tieši vai ar vēlētu pārstāvju</i></p>

iesniegumiem un saņemt atbildi.	lietu kārtošanā, dibināt politiskās partijas, kā arī pildīt valsts dienestu.	<i>starpniecību.”</i> /Ārlietu ministrija/
105. Katram ir tiesības uz īpašumu. Īpašums uzliek pienākumus un to nevar izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana valsts un sabiedriskām vajadzībām var notikt tikai izņēmuma gadījumos pret atlīdzību un uz atsevišķa likuma pamata.	105. Ikvienai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības uz īpašumu. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana valsts un sabiedriskām vajadzībām var notikt tikai izņēmuma gadījumos pret atlīdzību un uz atsevišķa likuma pamata.	<i>“Katram ir tiesības uz īpašumu. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu”</i> /Ārlietu ministrija/
106. Katram ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darba vietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piëspiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīts obligātais valsts dienests, iesaistīšana katastrofu likvidēšanā un nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu.	106. Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darba vietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīts obligātais militārais dienests, nodarbināšana ārkārtēja stāvokļa vai stihiskas nelaimes gadījumā, kā arī saskaņā ar tiesas nolēmumu.	<i>Papildināt ar</i> <i>“Katram ir tiesības veikt uzņēmējdarbību, kas nav pretrunā ar likumu”</i> /Labklājības ministrija/ <i>Papildināt pirmo teikumu, ka katram ir tiesības uz darbu.</i> /Ekonomikas ministrija/
107. Jebkuram strādājošam ir tiesība uz darba samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvalinājumu.	107. Ikvienam strādājošam ir tiesības uz darba samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvalinājumu.	<i>“Ikvienam strādājošam ir tiesības uz darba samaksu atbilstoši veiktajam darbam, uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvalinājumu”.</i> /Labklājības ministrija/
108. Valsts aizsargā arodbiedrību brīvību,	108. Ikvienam strādājošam ir tiesības	<i>“Valsts aizsargā strādājošo tiesības uz</i>

<p>strādājošo tiesības uz koplīgumu un tiesības streikot. Tiesības streikot likums var aizliegt tikai attiecībā uz sabiedrībai visnepicciešamiem dienestiem.</p>	<p>streikot. Izņēmumi pieļaujami tikai uz likuma pamata un tikai attiecībā uz sabiedrībai visnepicciešamākiem dienestiem.</p>	<p><i>apvienošanos arodbiedrībās un profesionālās organizācijās savu sociālo un ekonomisko tiesību aizstāvībai. Tiesības streikot likums var aizliegt tikai attiecībā uz sabiedrībai visnepicciešamajiem dienestiem”.</i></p>
<p>109. Katram ir tiesības uz sociālo nodrošināšanu, ieskaitot sociālo apdrošināšanu, lai saņemtu materiālo nodrošinājumu vecuma, darba nespējas, kā arī bezdarba gadījumos.</p>	<p>109. Ikvienam ir tiesības uz veselības aizsardzību. Valsts garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu.</p>	<p><i>“Valsts ikvienam garantē tiesības saņemt pirmo un neatliekamo medicīnisko palīdzību”.</i></p> <p><i>“Valsts garantē ikvienam bezmaksas medicīniskās palīdzības minimumu”.</i></p>
<p>110. Valsts atbalsta un aizsargā laulību, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts palīdz bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības, kas cietuši no varmācības, bērniem invalidiem.</p>	<p>110. Ikvienam ir tiesības uz sociālo aizsardzību, ieskaitot sociālo apdrošināšanu, lai saņemtu materiālo nodrošinājumu vecuma, darba nespējas un bezdarba gadījumos.</p>	<p><i>“Ikkatram sociālā riska gadījumā ir tiesības uz sociālās drošības sistēmas aizsardzību”.</i></p>
<p>111. Valsts garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu.</p>	<p>111. Valsts garantē obligātās pamatizglītības un vidējās izglītības ieguves iespējas.</p>	
<p>112. Katram ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamata un vidējo izglītību.</p>	<p>112. Valsts garantē ikvienam radošā darba brīvību un aizsargā autortiesības.</p>	

113. Valsts atzīst zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību un aizsargā autoru tiesības.	113. Ikvienam ir tiesības lietot un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību.	
114. Latviešu valoda ir valsts valoda. Personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību.		<p><i>"Latviešu valoda ir valsts valoda."</i> izteikt kā 5.pantu Satversmes nodalā "Vispāriģie noteikumi"</p> <p>/Labklājības ministrija/</p>
115. Personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit ceturtā, deviņdesmit sestā, deviņdesmit septītā, deviņdesmit astotā, deviņdesmit devītā, simtā, simt otrā, simt tresā un simt sestā pantos, var tikt ierobežošas likumā paredzētos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību		

Latvijas Republikas
Tieslietu ministrs

Dz. RASNAČS

11.07.97.

LATVIJAS REPUBLIKAS ĀRLIETU MINISTRIJA

Brīvības bulvāris 36, LV-1395 Rīga, tālr. 7016210, 7220079, fakss: 7828121, 7282882

1997. gada 8. jūlijā
Nr. 421/464 - 4218

Uz Jūsu 1997. gada 18. jūnija Nr. 9 / 19 - 8

Tieslietu ministrija

Ārlietu ministrija ir izskatījusi Satversmes Otrās daļas *Par cilvēktiesībām* izstrādes komisijas iesniegto projektu. Pārstrādājot šo projektu, ierosinām to izvērtēt vismaz no diviem aspektiem, un proti.

1. Konceptuāli:

- a) Uzskatām, ka izstrādes komisijai jāsniedz viedoklis par pašlaik spēkā esošā konstitucionālā likuma "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi" tiesisko statusu pēc Satversmes Otrās daļas spēkā stāšanās.
- b) Š.g. 27.jūnijā Latvija Eiropas Padomē iesniedza ratifikācijas instrumentu par pievienošanos 1950.gada Eiropas Cilvēktiesību konvencijai un pieciem tās protokoliem. Nemot vērā to, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencija ir praktiski visas cilvēka tiesības un brīvības aptverošs dokuments, jāizvērtē, vai Satversmes Otrajā daļā var tikt iekļautas tiesību normas, kas paredz sašaurinātu starptautisko tiesību normu interpretāciju, piemēram:
projekta 94.pants ir Konvencijas 5.panta un Ceturtā protokola izklāsts,
projekta 93.pants - sašaurināts Konvencijas 2.panta izklāsts u.c.

2. No tiesību normu saskaņošanas un redakcionālā viedokļa:

- 1) nosaukums *Satversmes II daļa* (turpmāk tekstā - daļa) paredz arī I daļas esamību, bet tā Satversmes pašreizējā redakcijā nav norādīta, tāpat kā atbilstošs tās nosaukums;
- 2) lūdzam izvērtēt, vai daļa nebūtu dalāma nodaļās, kā tas ir spēkā esošajā Satversmes redakcijā;
- 3) 89.pantā - lūdzam izvairīties no jēdzienu *cilvēks* un *pilsonis* nošķiršanas;
atsauce uz Satversmi būtu aizstājama ar atsauci uz likumiem, jo pretējā gadījumā tas nav tiesiski korekti;

Latvijas Republikas
Tieslietu ministrija
Datums 08.07.97.
Indeks 3205

4) 90.pantā - redakcija papildināma ar precizējumu ...neatkarīgi no rases, tautības, dzimuma, valodas, politiskās un reliģiskās pārliecības, sociālā un mantiskā stāvokļa un izcelšanās;

5) 91. pantā- vēlams grozīt panta redakciju;

6) 92. pantā - iesakām papildināt pantu ar ...personīgi vai ar pilnvarotas personas starpniecību;

7) 93.pantā - atruna par nepieciešamo aizstāvēšanos, arestu un arestētas personas bēgšanu ir nepilnīga, jo paliek atklāts arī jautājums par nāvessoda piemērošanu; ņemot vērā to, ka nāvessods ir paredzēts arī Kriminālkodeksa projektā, panta pašreizējā redakcija ir neatbilstoša faktiskajai situācijai; uz nepieciešamo aizstāvēšanos attiecināt norādi "dzīvību likumā noteiktā kārtībā var atņemt" ir neētiska un neatbilstoša šī instūta saturam; bez tam nav ievērotas kriminālprocesuālas normas attiecībā uz atrunu par personas arestu un aizturēšanu; ņemot vērā minētos iebildumus, 93.pants būtu grozāms un projekts papildināms ar jaunu normu, kas analogiska spēkā esošā Konstitucionālā likuma 14.pantam;

8) 94.pantā - neprecīzs jēdziens ir *personas neaizskaramība*, un neskaidras tā saiknes ar dzīvokļa, korespondences neaizskaramību, par ko ir runa 96.pantā; otrajā teikumā lietotais terms *nepamatots apcietinājums* neatbilst kriminālprocesuālajām normām; bez tam būtu nepieciešams saskaņot ietverto atlīdzības principu ar spēkā esošajiem tiesību aktiem;

9) 98.pantā - pirmo un otro teikumu būtu jāpapildina ar norādi *saskaņā ar spēkā esošajiem likumiem*; vēršam Jūsu uzmanību uz to, ka, izbraucot uz ārvalstīm, Latvijas valsts aizsardzībā atrodas ne tikai Latvijas pilsoņi, bet arī pastāvīgie iedzīvotāji, kuru tiesisko statusu apliecina nepilsoņa pase; analogisks noteikums attiecas uz personu izdošanu ārvalstīm; līdz ar to iesakām papildināt projektu, nosakot pilsonības jēdzienu un saturu, kā arī sniedzot atrunu par to, ka jēdziens *pilsonis* 98.panta izpratnē attiecas gan uz pilsoņiem, kas tādi ir saskaņā ar nacionālo likumdošanu, gan uz personām, kas saskaņā ar to ir tiesīgas naturalizēties;

10) 100.pantā - pilnīgs cenzūras aizliegums nebūtu pieļaujams, jo katras personas tiesības ir saskaņojamas ar citu personu tiesībām;

11) 101.pantā - atsauce uz Satversmi aizvietojama ar atsauci un likumiem;

pirmo teikumu iesakām izteikt sekojoši:

Personas piedalās valsts un pašvaldības lietu lemšanā tieši vai ar vēlētu pārstāvju starpniecību;

neietverot Satversmē pašvaldības regulējošas normas, lūdzam izvērtēt, vai projekts nebūtu papildināms ar norādi, ka pašvaldības darbojas un sevišķa likuma pamata;

neprecīzs ir terms *valsts dienests*: vai ar to domāts militārais vai civildienests?

12) 105.pantu iesakām izteikt:

Katram ir tiesības uz īpašumu. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu.

20

13) 106. - 108.pants - darba tiesību aizsardzībai paredzēts salīdzinoši visplašākais regulējums, līdz ar to iesakām izvērtēt, vai nebūtu lietderīgi pārstrādāt doto redakciju;
bez tam pārpratumus var radīt termins sabiedrībai *visnepieciešamie / visnepieciešamākie dienesti*;

14) 109.pantā - to gadījumu uzskaitījums, kuros iespējams saņemt materiālo nodrošinājumu, ir nepilnīgs;
šinī pantā iekļaujama arī projekta 111.pantā paredzētā norma par medicīniskās palidzības minimumu;

15) 110.pantā - iesakām saskaņot panta deklaratīvās normas ar attiecīgas tiesību aktu bāzes radīšanu, tanī skaitā, kvalitatīva likuma par bērna tiesību aizsardzību izstrādi un pieņemšanu;

16) 113.patā - neprecīzs ir jēdziens *citāda jaunrade*; vai aizsargājamās nav arī patenttiesības?

17) 114.pantā - uzskatām, ka tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu un kultūru un tās savdabību ir ne tikai Latvijā dzīvojošām mazākumtautībām, bet visu tautību pārstāvjiem, latviešus ieskaitot;

18) 115.pantā - sniegtais pantu uzskaitījums ir nepilnīgs (piem., attiecībā uz 110.pantu);
tāpat iesakām izvērtēt, vai ir lietderīgi sniego atrunu formulēt šādā redakcijā:
pirmkārt - Satversmes interpretācijas atvieglošanas labad attiecīgā atruna būtu iestrādājama attiecīgajā pantā v a i
otrkārt - atruna izriet no Satversmes 1.panta, kas interpretējams paplašināti.

19) Pašreizējā redakcijā tiek lietoti vairāki formulējumi, kas norāda valsts lomu cilvēktiesību nodrošināšanā, tomēr nav saprotams, pēc kāda principa tiek nodalīti termini *valsts aizsargā, valsts atzīst, valsts atbalsta, valsts garantē* un *valsts nodrošina*.

Ar cieņu,

Māris Riekstiņš
Valsts sekretārs

G.Japiņa
7284836

LATVIJAS REPUBLIKAS GENERĀLPROKURATŪRA

Metodikas nodaļa

199 g. " 14." 07.

Nr. 1/8-3-99-97

Uz Nr. 9/19-8 no 18.06.1997.

LR SAEIMA

**LR Satversmes otrās daļas
projekta - par cilvēktiesībām-
izstrādes komisijas priekšsēdētājam
god. I.BIŠERA kungam**

*Par Satversmes daļas projekta
variantu*

LR Generālprokuratūra ir iepazinusies un izvērtējusi LR Satversmes otrās daļas - par cilvēktiesībām projekta pirmo darba variantu.

Atbalstāma ir projekta izstrādes komisijas iniciatīva, iekļaut Satversmē daļu , kas noteiktu un aizsargātu mūsu valstī katru cilvēku un pilsoņa pamattiesības un pamatbrīvības atbilstoši Eiropas un ANO konvenciju prasībām.

Salīdzinot EP Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības Konvencijas tekstu ar piedāvātā projekta varianta tekstu jāsecina, ka pēdējā nav noteiktas visas tiesības, kas paredzētas Konvencijā, piemēram, ja persona tiek apsūdzēta kriminālnoziegumā, projekta nav paredzētas sekojošas minimālās tiesības :

- tikt nekavējoties informētai viņai saprotamā valodā un detalizēti, par viņai izvirzītās apsūdzības raksturu un iemeslu,
- tiesības uz attiecīgu laiku un līdzekļiem , lai sagatavotu savu aizstāvību,

SĒŅINAS VANCELEJA

O. Kalpaka bulvāris 6, Rīga, LV 1801, Latvija

16. 07. 1997

tel. 320 - 085, fax 212 - 231

5509-J

- aizstāvēt sevi pašam vai ar paša izvēlētu juridisku palīdzību, vai ja tai trūkst līdzekļu , lai algotu šo juridisko palīdzību, saņemt to par velti, ja to prasa justīcijas intereses,
- tiesības uz bezmaksas tulka pakalpojumiem, ja viņa nesaproš tiesā lietoto valodu vai nerunā tajā.

Bez tam nav noteikts, ka jebkura persona , kura tiek apsūdzēta kriminālnoziegumā tiek uzskatīta par nevainīgu līdz brīdim, kamēr viņas vaina netiek pierādīta saskaņā ar likumu.

Projekta pantu tekstā tikai daļēji iekļautas Eiropas konvencijas 4.p., 5.p., 8.p., 9.p., 10.p., 11.p. noteiktās tiesības un brīvības. Nav vispār iekļautas 6.p. un 7.p. noteiktās tiesības un pienākumi, kas turpmāk praksē piemērojot jauno Satversmes sadaļu var radīt likuma normu kolīzijas ar starptautiskajiem tiesību aktiem, kuriem pievienojusies Latvija.

Plašāk mūsu valsts nacionālajā likumdošanā cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumu ir izklāstīti spēkā esošajā Konstitucionālajā likumā " Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi" , ko varētu ņemt par pamatu Satversmes attiecīgās daļas projektam.

Salīdzinot piedāvāto Satversmes daļas projekta variantu ar Igaunijas un Lietuvas konstitūcijām jāatzīmē, ka tajās ietvērtās cilvēka pamattiesības ir izklāstītas izvērstāk un vairāk pietuvinātas Eiropas un ANO Konvenciju tekstiem.

Vēršam Jūsu uzmanību, ka tādēļ diskutējams būtu jautājums par nepieciešamību arī mūsu valsts Satversmes nodaļas par cilvēktiesībām projekta tekstu pietuvināt Eiropas Padomes Konvencijas tekstam, izlīdzsvarojot to ar jau spēkā esošajiem nacionāliem likumdošanas aktiem.

Ar cieņu,
Darbības analīzes un vadības departamenta
Metodikas nodaļas virsprokurors

V.Burkāns

LATVIJAS REPUBLIKAS
VIDES AIZSARDZĪBAS UN REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS MINISTRIJA
Peldu iela 25, LV-1494 Rīga, tālr. 7026470, 7026590, fakss 7820442

Rigā, 15. 07. 97 Nr. 51-17.8.97
uz 18. 07. 97 Nr. 9/19 - 2

Saeimas Latvijas Republikas
Satversmes otrās daļas projekta
PAR CILVĒKTIESĪBĀM
Izstrādes komisijai

Par Satversmes otrās
daļas projektu

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija ir izskatijusi
Saeimas komisijas sagatavoto Satversmes otrās daļas projektu - **Par
cilvēktiesībām** un tai ir šādi ierosinājumi, papildinājumi un labojumi:

- 89. pantā vārdu “pamattiesības” vajadzētu aizstāt ar vārdu “tiesības”, jo saskaņā ar turpmāko tekstu, valstij jāizsargā ne tikai pamattiesības,
- 90. pants rada neskaidrības, kā tas tiks saskaņots ar Satversmes 82. pantu - “likuma un tiesas priekšā visi pilsoņi ir vienlīdzīgi”,
- 91. pantam piedāvājam šādu redakciju - *Valsts nodrošina ikvienam, tam saprotamā veidā, informāciju par cilvēka un*

1

SAEIMAS KANCELEJA

16. 07. 1997

Nr. 5503-d

pilsoņa tiesībām. Tiesības zināt savas tiesības pilnībā nenodrošina situāciju, ka ikviens šo informāciju saņems. Svarīgi ir arī, lai par savām tiesībām skaidrojumus persona saņemtu sev saprotamā veidā, jo ne visiem ir vienāds izglītības līmenis, var būt arī ierobežota uztveres spēja u. tml.

- 92. pantā iesakām izslēgt vārdu “tiesā”, jo tas sašaurina cilvēka tiesības,
- 93. pantā, tā pašreizējā redakcijā ir neskaidrības, piem., kā tiks tulkots apgalvojums “katram ir tiesības uz dzīvību” jautājumā par abortiem, nav saprotams arī kuros likumos būs noteikts kādā kārtībā atņem dzīvību. Piedāvājam šādu redakciju - *Ikviena tiesības uz dzīvību aizsargā likums. Dzīvības atņemšana netiek uzskatīta par likumu pārkāpumu, ja tā notiek aizstāvot sevi vai citus pret nelikumīgu vardarbību, veicot likumīgu arestu vai aizkavējot arestētas personas bēgšanu,*
- 94. pantā vārdu “nepamatoši” iesakām aizstāt ar “nelikumīgi” un aiz šī vārda vēl papildināt ar vārdu “arestētām”,
- 95. pantam ierosinām šādu redakciju - *Valsts aizsargā cilvēka cieņu, spīdzināšana, cietsirdīgas vai cilvēka cieņu pazemojošas darbības un nelikumīga sodīšana ir aizliegta,*
- 96. pantā vārdu “dzīvokļa” iesakām aizstāt ar vārdu “mājokļa”,
- 100. pantā aiz vārda “izplatīt” papildināt ar “ar likumu neierobežotu”,
- 101. pantā ir neskaidrības ar apgalvojumu “Satversmē paredzētā kārtībā”, jo Satversmē šāda kārtība atbilstoši mūsdienu situācijai nav noteikta.
- 102. pantā aiz vārda “sabiedriskās” papildināt aiz komata ar vārdu “nevalstiskās”, jo šādu apzīmējumu lieto Eiropas savienības normatīvajos dokumentos, kā arī starptautiskajos līgumos,
- 104. pantā aiz vārda “valsts” papildināt ar vārdiem “un pašvaldību”,
- 106. pantā aiz pirmā teikuma tekstu papildināt ar jaunu teikumu šādā redakcijā - *Pieņemot darbā aizliegta dzimumu diskriminācija vai nelikumīgi vecuma ierobežojumi.*
- 107. pantā redakcionālas neskaidrības starp tiesībām uz darba samaksu un valsts noteikto minimumu, jo var būt gadījumi, kad strādājošais strādās vienu dienu, vienu stundu, saskaņā ar līgumu.

- 65
- 108. panta pirmajā teikumā vārdus “valsts aizsargā arodbiedrību brīvību” aizstāt ar vārdiem “valsts aizsargā tiesības brīvi apvienoties arodbiedrībās”. Panta otrajā teikumā aiz vārda “uz” papildināt ar vārdiem “valstij un”,
  - 110. panta otrajā teikumā vārdu “palīdz” aizstāt ar vārdiem “gādā par”,
  - 111. pantā aiz vārda “ikvienam” papildināt ar vārdiem “ar likumu noteiktu”,
  - 114. pantā neskaidrs termins “mazākumtautībām”, kādēļ šāds ierobežojums, iesakām aizstāt ar vārdiem “citām tautībām”,
  - aiz 114. panta iesakām papildināt ar šādiem jauniem pantiem:
  - **Valsts aizsargā ikvienu tiesības uz kvalitatīvu dzīvesvidi, nodrošina vides aizsardzību, tās saglabāšanu un vides kvalitātes uzlabošanu.**
  - Katram ir tiesības saņemt informāciju par vidi, kā arī iesaistīties ar vides aizsardzību saistītu lēmumu pieņemšanā.
  - Katram ir līdzvērtīgas tiesības piedalīties savas dzīves vietas teritorijas attīstības veicināšanā.
  - Katram ir tiesības brīvi uzturēties dabā neatkarīgi no zemes īpašuma veida, izņemot ar lauksaimniecības kultūrām aizņemtās platības, augļu un sakņu dārzus, pagalmus un citas vietas, kur uzturēšanās kārtība likumdošanā ir īpaši noteikta.
  - Ikviens ir atbildīgs par dabas un bioloģiskās daudzveidības, vides un kultūras mantojuma saglabāšanu.

Šie papildinājumi ir nepieciešami, lai Latvijas Satversmē būtu iekļautas normas vides aizsardzībā, jo šobrīd ļoti daudzu valstu Konstitūcijas šādas normas ir, kā arī lai Latvija sekmīgāk varētu turpināt likumdošanas harmonizāciju ar Eiropas savienības tiesību normām. ANO Eiropas Ekonomiskās Komisijas vadībā pašlaik tiek arī gatavots Konvencijas projekts “Informācijas par vidi saņemšana un sabiedrības iesaistīšana ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanā”. Šo Konvenciju paredzēts atvērt parakstīšanai 1998. gada vasarā Eiropas vides ministru 4. konferencē, kura notiks Dānijā.

- 115. pantā piektajā rindā aiz vārdiem "cīlvēku tiesības" papildināt ar vārdiem "sabiedrisko kārtību, cīlvēka dzīvību un veselību".

Valsts sekretāra vietnieks

U.Rusmanis

Linde, 7026541

Elizabetes iela 65-12 Rīga LV 1050, tālr.: 728 7210, fakss: 724 4074, e-pasts: vcb@com.latnet.lv

1997.gada 25. jūlijs
Rīga

Nr. 1-14 2/83

Latvijas Republikas Satversmes otrās daļas
projekta - Par Cilvēktiesībām -
izstrādes komisijas priekšsēdētājam
Ilmāram Bišeram
Jēkaba iela 11, Rīga, LV 1811

Par Latvijas Republikas Satversmes otro daļu "Par cilvēktiesībām"

Godātais Bišera kungs!

Pateicos Jums par uzaicinājumu sniegt komentāru Jūsu vadītās komisijas sagatavotajam Satversmesn otrās daļas projektam un nosūtu Jums Valsts cilvēktiesību biroja sagatavotos priekšlikumus.

Valsts cilvēktiesību birojs, izstrādājot komentārus Satversmes otrajai daļai, nēma vērā Latvijas Republikas konstitucionālo likumu "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi" un tādus Latvijai saistošus starptautiskus dokumentus kā "Vispārējā cilvēktiesību deklarācija", "Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām", "Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām" un "Eiropas cilvēktiesību konvencija".

Nemot vērā minētos dokumentus, kā arī citas Latvijas starptautiskās saistības borojs iesaka sekojošus labojumus Satversmes otrās daļas redakcijai, kāda ir izstrādāta uz 1997.gada 18.jūniju.

Iesakām mainīt otrās daļas nosaukumu pret - "Par indivīda tiesībām" vai "Par personas tiesībām". Šāds ieteikums ir balstīts uz praksi, kāda ir Eiropas valstu konstitūcijās, ja tajās ir sadaļa, kas nosaka personas tiesības.

89. pantā

Ierosinām kā pirmo minēt Satversmi un pēc tam starptautiskos likumus. Šāds ierosinājums balstīts uz vispārējo tiesību normu hierarhiju, jo iekšējā likumdošana katrā valstī ir pirmā vietā, ja tiek meklētas atbildes uz neskaidriem jautājumiem un tikai gadījumos ja valsts likumdošanā nepastāv kāda no tiesību normām, vai arī ja tā ir nepilnīga, tad tiek meklēts skaidrojums starptautiskos dokumentos. Izteikt teikuma beigu daļu sekojoši:

“..saskaņā ar Satversmi un Latvijai saistošiem starptautiskiem līgumiem.”

91. pantā

Termins ‘tiesības zināt’ nosaka tikai vienpusēji personas tiesības, bet neuzdod valstij par pienākumu nodrošināt personu ar informāciju. Tādēļ iesakām sekojošu redakciju:

“Ikvienam ir tiesības tikt informētam par savām tiesībām.”

92. pantu izteikt sekojoši:

“Katram ir tiesības uz viņa lietas taisnīgu, atklātu un savlaicīgu izskatīšanu kompetentā, neatkarīgā un objektīvā tiesā, kas izveidota atbilstoši likumam.

Ikiens, kas apsūdzēts kriminālnodarījumā, uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu.

Katram kriminālnodarījumā apsūdzētajam ir tiesības nekavējoties un viņam saprotamā valodā tikt informētam par viņam izvirzīto apsūdzību.

Katra, ir tiesības uz advokāta pašdzību, kā arī tiesības neliecināt pret sevi un saviem ģimenes locekļiem

Sodu par nodarījumu var piespriest tikai tiesa un saskaņā ar spēkā esošo likumdošanu. Likumam, kas atzīst nodarījumu par sodāmu vai pastiprina sodu atpakalpojoša spēka nav. Neviens nevar tikt sodīts atkārtoti par noziegumu, par kuru persona jau ir tikusi notiesāta vai attaisnota.

Kriminālatbildība var būt tikai individuāla.”

Šāda panta redakcija ir balstīta uz vispārējiem principiem, kas noteikti “Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā”, “Starptautiskajā paktā par pilsoņu un politiskajām tiesībām”, kā arī “Eiropas cilvēktiesību konvencijā”. Kompetentas, neatkarīgas un objektīvas tiesas izveidošana, kā arī jebkuras lietas savlaicīgas izskatīšanas nodrošināšana ir katras valsts pienākums un viens no pamatprincipiem, kas būtu jānorāda valsts pamatlikumā.
Ortrā daļa ir vispārējais nevainības prezumpcijas princips.

Trešā daļa īpaši uzsver cilvēka tiesības, īpaši aresta gadījumā, saņemt saprotamu informāciju par savām tiesībām. Personas, kuras tiek aizturētas, arestētas, tiesātas un izcieš sodu tiek pieskaitītas mazaizsargātām grupām un šo personu tiesību ievērošanai būtu pievēršama īpaša uzmanība.

Ceturtajā, piektajā un sestajā daļā minētie principi daļēji jau ir nostiprināti Latvijas Kriminālkodeksā un Kriminālprocesa kodeksā, tomēr tie būtu jāmin arī Satversmē, jo šīs ir pamatnormas, kas attiecas uz individu krimināltiesiskajā sfērā.

93. pantu izteikt sekojoši:

"Katram ir tiesības uz dzīvību.

Dzīvība var tikt atņemta tikai izpildot tiesas spriedumu vai aizstāvot personu pret nelikumīgu vardarbību, veicot likumīgu arestu vai aizkavējot likumīgi arestētas personas bēgšanu."

Tā kā dzīvība ir cilvēka augstākā vērtība, tad ir īpaši jānorāda tie izņēmuma gadījumi, kuros dzīvība var tikt atņemta.

94. pantu izteikt sekojoši:

"Katram ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Personas brīvība var tikt ierobežota tikai likumā noteiktajā kārtībā. Napamatoti apcietinājumā turētajām personām ir tiesības uz atlīdzību.

Šīs tiesības var tikt ierobežotas tikai likumā noteiktajā kārtībā"

Ierosinām papildināt šo pantu, kā arī citus pantus, kuros ir noteikti tajos minēto tiesību ierobežojumi, ar teikumu: "Šīs tiesības var tikt ierobežotas tikai likumā noteiktajā kārtībā."

Šāds ieteikums pamatojams ar to, ka ja ierobežojumi ir minēti pie katra konkrētā panta, tad tas labāk saskan ar Satversmes uzbūvi un šādā redakcijā teksts ir vieglāk pārskatāms, saprotams un uztverams.

96. pantu izteikt sekojoši:

"Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, dzīvokļa un korespondences neaizskaramību.

Šīs tiesības var tikt ierobežotas tikai likumā noteiktajā kārtībā."

97. pantu papildināt ar otro teikumu sekojošā redakcijā:

"Šīs tiesības var tikt ierobežotas, lai likvidētu nepārvaramas varas izraisītas sekas, kā arī likumā noteiktajā kārtībā."

98. pantu papildināt ar otro un trešo teikumu sekojošā redakcijā:

"Šīs tiesības nevar tikt ierobežotas politisku vai ideoloģisku motīvu dēļ. Šīs tiesības var tikt ierobežotas tikai likumā noteiktajā kārtībā."

Papildināt 98. pantu ar otro daļu sekojošā redakcijā:

"Neviens nevar tikt izraidīts no Latvijas uz valsti, kurā viņam draud briesmas dzīvībai vai brīvībai. Šis nosacījums neatiecas uz personām, kuras savā vai citā valstī izdarījušas kriminālus, nepolitiska rakstura noziegumus."

Šāda panta redakcija tiktu saskaņota ar pieņemto bēgļu likumdošanu.

99. pantu papildināt ar otro un trešo daļu sekojošā redakcijā:

"Katram ir tiesības nodoties savai reliģijai vai ticībai kā individuāli, tā kopā ar citiem."

Šīs tiesības var tikt ierobežotas tikai likumā noteiktajā kārtībā."

Ar šādu panta redakciju tiek noteikts, ka tiesības nodoties reliģijai nav tikai grupas tiesības, bet arī katra indivīda tiesības.

100. pantu papildināt ar otro un trešo daļu sekojošā redakcijā:

"Nevienu nedrīkst spiest atklāt savus politiskos, reliģiskos, ētiskos vai citus uzskatus, kā arī izpaust savu partijas piedeību."

Šīs tiesības var tikt ierobežotas tikai likumā noteiktajā kārtībā."

Otrās daļas norma ir būtiska nosakot indivīda tiesības uz uzskatu brīvību, kas ir viena no būtiskākajām cilvēktiesību normām, kā arī demokrātiskas valsts pamatzīme.

102. pantā svītrot vārdu "citas"

Terminam "sabiedriskas organizācijas" ir daudz plašāks tulkojums nekā vārdam "biedrības", tādēļ nevietā ir rakstīt 'un citas sabiedriskas organizācijas'.

Papildināt pantu ar otro daļu sekojošā redakcijā:

"Šīs tiesības var tikt ierobežotas tikai likumā noteiktajā kārtībā."

104. pantu papildināt teikumu pēc vārda "atbildi":

"(...) likumā noteiktajā kārtībā."

Ir skaidri jānorāda, ka personai (individuumam) ir ne tikai tiesības saņemt atbildi, bet saņemt to likumā noteiktajā kārtībā, jo tas garantē informācijas saņemšanu noteikā formā un noteiktā terminā.

105. pantā izteikt ceturto teikumu sekojošā redakcijā, papildinot to ar vārdu "atbilstošu":

"Ipašuma pies piedu atsavināšana valsts un sabiedriskām vajadzībām var notikt tikai izņēmuma gadījumos pret atbilstošu atlīdzību un uz atsevišķa likuma pamata."

Ja šāda norma tiek paredzēta, tad atlīdzība ir jānosaka atbilstoša vispārējiem īpašuma novērtēšanas kritērijiem.

108. pantā izteikt otro teikumu sekojošā redakcijā:

"Tiesības streikot likums var ierobežot, lai garantētu sabiedrībai nepieciešamo dienestu darbību."

Tiesības streikot nevar aizliegt pilnībā, bet gan tikai ierobežot. To nosaka arī "Eiropas Sociālās hartas" 6.pants.

109. pantu izteikt sekojošā redakcijā:

"Katrām ir tiesības uz sociālo nodrošināšanu. Šīs tiesības ietver arī sociālo apdrošināšanu, lai saņemtu materiālo nodrošinājumu vecuma, darba nespējas, kā arī bezdarba gadījumā."

Iesakām redakcionālas izmaiņas, lai būtu skaidri saprotami jēdzieni 'sociālā apdrošināšana' un 'sociālā nodrošināšana'.

110. panta pirmajā teikumā mainīt vietām vārdus "aizsargā" un "atbalsta" un papildināt pantu ar otro un trešo daļu, kas papildus aizsargātu bērna tiesības un izteikt šo pantu sekojošā redakcijā:

"Valsts aizsargā un atbalsta lauību, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts paīdz bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības, kas cietuši no varmācības, bērniem invalīdiem."

Bērni nevar tikt šķirti no ģimenes bez likumīgo aizbildņu piekrišanas, izņemot likumā noteiktos gadījumos, lai aizsargātu bērna tiesības un intereses.

Ārlauībā dzimušajiem bērniem ir tādas pašas tiesības kā lauībā dzimušajiem. "

111. pantu izteikt sekojošā redakcijā:

"Valsts aizsargā iedzīvotāju veselību un garantē ikvienam medicīniskās paīdzības minimumu."

Šāds formulējums ir saskaņots ar 'Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām' 12. pantu.

113. pantu izteikt sekojošā redakcijā:

"Valsts atzīst zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību, kā arī aizsargā un garantē autoru un patentu tiesības."

Šāds formulējums deklarētu faktu, ka patentu un autortiesības tiek ne tikai garantētas, bet arī aizsargātas ar likumu.

Ierosinām papildināt Satversmes otro daļu ar 115. pantu, kurā ir noteiktas notiesāto personu tiesības un nediskriminācijas princips un izteikt to sekojošā redakcijā:

*"Notiesātajam ir visas Satversmē minētās personas tiesības un brīvības, izņemot tās, kuras ir ierobežotas ar likumu vai tiesas spriedumu.
Notiesātajam nedrīkst atņemt tiesības uz apmaksātu darbu, atbilstoši viņa fiziskajām un garīgajām spējām, kā arī tiesības uz atpūtu, veselības aizsardzību, noteiktu kultūras vērtību izmantošanu, izglītību un personas attīstību."*

Līdzšinējo 115.pantu uzskatīt par 116.pantu un izteikt sekojošā redakcijā:

*"Visas personas ir apveltītas ar visām Satversmē minētajām personas tiesībām neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības nacionālās izcelesmes, mantiskā stāvokļa un citām pazīmēm.
Jebkādi personas tiesību ierobežojumi pieļaujami tikai uz vispārēja likuma pamata un Satversmē paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu personu tiesības, demokrātiskas valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību."*

7

Visas Satvermē minētās personas tiesības attiecināmas arī uz juridiskajām personām tiktāl, ciktāl tas nav pretrunā ar šo tiesību būtību.”

Šāda panta pirmās daļas redakcija būtu nepieciešama, lai konstitucionāli tikuši deklarēti nediskriminācijas principi, kas ir uzskatāmi par vienu no cilvēktiesību pamatprincipiem.

Otrā daļa noteiktu, ka nevienas personas tiesības nevar tikt ierobežotas ar likumu, kas attiecināms tikai uz vienu personu. Visiem likumiem, kuri nosaka personas tiesību ierobežojumus ir jābūt vispārējiem un attiecināmiem uz jebkuru individu.

Trešā daļa nosaka, ka tās tiesības, kuras pēc savas būtības nav tikai individuālās tiesības var piemist arī juridiskajām personām.

Papildus augstākminētajam ierosinām papildināt Satversmes otro daļu ar pantiem, kurā tikuši noteiktas:

1) Personas tiesības uz pilsonību:

“Katram ir tiesības uz pilsonību. Latvijas pilsonība var tikt atņemta tikai likumā paredzētajā kārtībā un gadījumos un tikai tad, ja pēc Latvijas pilsonības atņemšanas persona nekļūst par bezvalstnieku.”

2) Personas tiesības uz uzņēmējdarbību:

“Katram ir tiesības veikt uzņēmējdarbību, kas nav pretrunā ar likumu.”

3) Ierosinām noteikt ne tikai personas tiesības, bet arī pienākumus, kas pašlaik ir noteikti konstitucionālā likumā “Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi” 39., 41., 42. un 43. pantos:

“Vecāku pienākums ir nodrošināt bērnu izglītošanu, atbilstoši viņu spējām un obligātās izglītības prasībām.”

“Ikviens piedalās valsts un pašvaldību izdevumu segšanā, likumā noteiktajā kārtībā maksājot nodokļus un nodevas.”

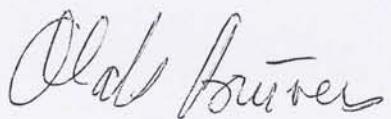
“Katra pienākums ir ievērot Latvijas Republikas likumus, cienīt latviešu tautas un Latvijā dzīvojošo nacionālo un etnisko grupu tradīcijas un paražas, kā arī respektēt citu personu nacionālo pašciešu.”

“Dabas, kultūrvides, ainavu, vēstures un arhitektūras pieminekļu un vides aizsardzība ir katras personas, visas sabiedrības un valsts pienākums.”

Būsim pateicīgi, ja nemsiet vērā biroja izstrādātos priekšlikumumus un, ja Jums rodas kādi jautājumi augstākminēto komentāru sakarā, lūdzam Jūs kontaktēties ar biroju.

Ar cieņu,

Direktors

Olafs Brūvers

Inga Reine
Dace Ose
t. 7287210

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA
CILVĒKTIESĪBU UN SABIEDRISKO LIETU KOMISIJA

Jēkaba ielā 11, Riga, LV 1811
1997. gada 17. septembrī 9/4 - got

Tālrunis: 708 7248 · Fakss: 708 7100

**Saeimas Satversmes II dajas projekta "Par cilvēktiesībām"
izstrādes komisijas priekšsēdētājam
I. Bišera kungam**

P R I E K Š L I K U M I
Satversmes II dajas projektam

1. Papildināt II daļu ar nosaukumu šādā redakcijā "Pamattiesības".
2. Izveidot nodaļas šādā redakcijā:
  - "8. nodaļa. Vispārējie noteikumi";
  - "9. nodaļa. Personiskās tiesības";
  - "10. nodaļa. Politiskās tiesības";
  - "11. nodaļa. Sociālās, ekonomiskās un kultūras tiesības".
3. Izteikt 89. pantu šādā redakcijā: "89. Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskiem līgumiem".
4. Papildināt 90. pantu ar tekstu šādā redakcijā: "Jebkāda diskriminācija ir aizliepta. Pamattiesības var tikt ierobežotas tikai ar likumu un saprātīgās robežās - lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību".
5. Izteikt 93. pantu šādā redakcijā: "93. Ikviena tiesības uz dzīvību aizsargā likums".
6. Izteikt 94. pantu šādā redakcijā: "94. Persona ir neaizskarama. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cilvēka cieņu pazemojoša apiešanās ir aizliepta".
7. Izteikt 95. pantu šādā redakcijā: "95. Katram ir tiesības uz brīvību un personisko drošību, privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību".
8. Izteikt 96. pantu šādā redakcijā: "96. Valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu".
9. Papildināt ar 97. pantu šādā redakcijā: "97. Ikvienam, kas apsūdzēts kriminālnoziegumā uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav pierādīta tiesā".
10. Izteikt 98. pantu šādā redakcijā: "98. Ikvienam, likumīgi atrodoties Latvijas teritorijā, ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīves vietu. Ikvienam ir tiesības brīvi izbraukt no Latvijas. Ikvienam, kam ir Latvijas Republikas pase, atrodas Latvijas Valsts aizsardzībā, un viņam ir tiesības atgriezties Latvijā".
11. Izslēgt 100. pantā vārdus "mutvārdos, rakstveidā vai jebkurā citā veidā".

SAEIMAS KANCELEJA

18. 09. 1997

3777

12. Izteikt 101. pantu šādā redakcijā: "101. Ikvienam pilntiesīgam Latvijas pilsonim ir tiesības piedalīties valsts pārvaldīšanā tieši vai ar vēlētu pārstāvju starpniecību".
13. Izslēgt 102. pantā vārdus "biedrības" un "citās".
14. Papildināt 103. pantu ar vārdiem "kā arī aizsargā piketu brīvību".
15. Izteikt 104. pantu šādā redakcijā: "104. Katram ir tiesības vērsties valsts un pašvaldību institūcijas ar individuāliem vai kolektīviem iesniegumiem un saņemt atbildi pēc būtības."
16. 105. pantā:
  - izslēgt vārdus "Ipašums uzliek pienākumus un to nevar izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Ipašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu";
  - papildināt pēc vārdiem "izņēmuma gadījumos pret" ar vārdu "atbilstošu".
17. Izteikt 106. pantu šādā redakcijā: "106. Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darba vietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīts obligātais militāra rakstura dienests, nodarbināšana ārkārtēja stāvokļa vai stihiskas nelaimes gadījumā, kā arī saskaņā ar tiesas nolēmumu."
18. Izteikt 107. pantu šādā redakcijā: "107. Jebkuram strādājošam ir tiesības uz darba samaksu, kas atbilst veiktajam darbam, uz iknedējas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu."
19. Izteikt 108. pantu šādā redakcijā: "Ikvienam strādājošam ir tiesības streikot. Izņēmumi pieļaujami tikai attiecībā uz sabiedrībai visnepieciešamākajiem dienestiem."
20. Izteikt 109. pantu šādā redakcijā: "109. Katram ir tiesības uz sociālo nodrošināšanu. Šīs tiesības ietver sociālo apdrošināšanu vecuma, darba nespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos."
21. Izteikt 110. pantu šādā redakcijā: "110. Valsts aizsargā un atbalsta laulību, ģimeni, vecāku un bērnu tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai kas cietuši no varmācības."
22. Izteikt 111. pantu šādā redakcijā: "111. Katram ir tiesības uz veselības aizsardzību. Valsts garantē ikvienam tiesības saņemt neatliekamo medicīnisko palīdzību."
23. Izteikt 113. pantu šādā redakcijā: "113. Valsts atzīst zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību un aizsargā autortiesības un patenttiesības."
24. Izteikt 114. pantu šādā redakcijā: "114. Valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot kvalitatīvā vidē, sniedzot ziņas par vides kvalitāti un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu."
25. Izteikt 115. pantu šādā redakcijā: "115. Ikvienam ir tiesības lietot un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību."
26. Lūdzam vienlaicīgi izskatīt jautājumu par grozījumiem Satversmes I daļas 4. pantā, proti papildinot 4. pantu ar vārdiem: "Latvijas Valsts valoda ir latviešu valoda".

Komisijas priekšsēdētājs

Antons Seiksts

LIETAS APRAKSTS
LATVIJAS REPUBLIKAS 6.SAEIMA
LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES OTRĀS DAĻAS
PROJEKTA - PAR CILVĒKTIESĪBĀM - IZSTRĀDES
KOMISIJAS
protokoli
1997. gads

Nr. p/k	Protokola Nr.	Datums	Lapas
1	1	04.03.1997.	1
2	2	10.03.1997.	2-3
3	3	17.03.1997.	4-6
4	4	24.03.1997.	7-8
5	5	07.04.1997.	9-12
6	6	14.04.1997.	13-20
7	7	21.04.1997.	21-26
8	8	28.04.1997.	27-37
9	9	05.05.1997.	38-44
10	10	12.05.1997.	45-51
11	11	19.05.1997.	52-59
12	12	26.05.1997.	60-66
13	13	09.06.1997.	67-68
14	14	12.06.1997.	69-73
15	15	08.09.1997.	74-82
16	16	15.09.1997.	83-95
17	17	22.09.1997.	96-98
18	18	29.09.1997.	99-112
19	19	06.10.1997.	113-116
20	20	13.10.1997.	117-131
21	21	16.10.1997.	132-138
22	22	05.11.1997.	139-148
23	23	19.11.1997.	149-150

Satversmes otrās daļas projekta
- par cilvēktiesībām -
izstrādes komisijas tehniskā sekretāre

E. Alksne

I z r a k s t s
no Latvijas Republikas Saeimas
komisijas Latvijas Republikas Satversmes otrās daļas projekta par
cilvēktiesībām izstrādei

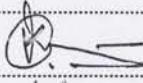
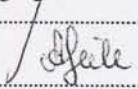
sēdes protokola Nr. 1

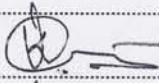
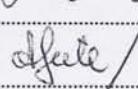
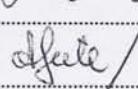
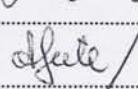
1997.gada 4.martā

Darba kārtībā: komisijas priekšsēdētāja, priekšsēdētāja biedra un sekretāra vēlēšanas.

Sēdē piedalās :

1. Aleksandrs Bartaševičs
2. Ilmārs Bišers
3. Kārlis Čerāns
4. Aida Prēdele
5. Antons Seiksts
6. Anna Seile
7. Juris Vidiņš

Aleksandrs Bartaševičs

Ilmārs Bišers

Kārlis Čerāns

Aida Prēdele

Antons Seiksts

Anna Seile

Līdz komisijas priekšsēdētāja ievēlēšanai sēdi vada Saeimas sekretārs I.Daudišs
Nolēma ievēlēt:

1. Par komisijas priekšsēdētāju :

Ilmārs Bišers

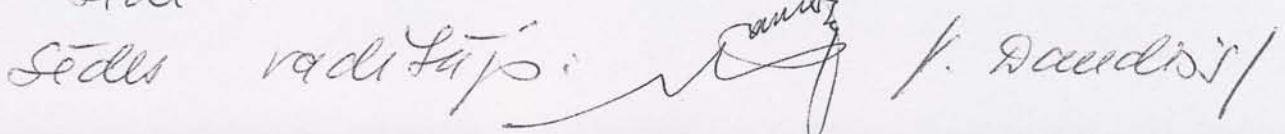
2. Par komisijas priekšsēdētāja biedru:

Ilmārs Bišers

3. Par komisijas sekretāru:

Ilmārs Bišers

Nolēma : komisijas priekšsēdētāja vēlēšanai vada Saeimas sekretāru Ilmāru Bišeri.
Sēdes vadītājs :
I. Daudišs

I. Daudišs

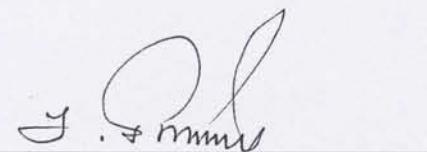
LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA
LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES OTRĀS DAĻAS
PROJEKTA - PAR CILVĒKTIESĪBĀM - IZSTRĀDES KOMISIJA

PROTOKOLS Nr. 2

1997.gada 10.martā

Sēdē piedalās :

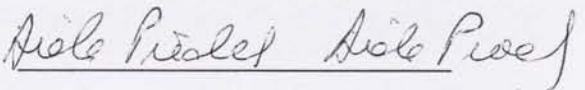
1. Ilmārs Bišers

2. Aleksandrs Bartaševičs

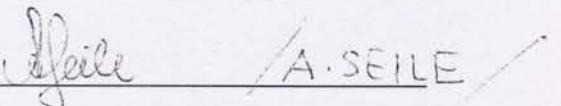
3. Kārlis Čerāns

4. Aida Prēdele

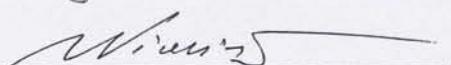

5. Antons Seiksts

6. Anna Seile

7. Juris Vidiņš

Sēdi vada : Ilmārs Bišers

Sēdi protokolē : Edīte Aleksne

Darba kārtībā :

1. Komisijas darbības apspriešana.

Protokols Nr.2

1997.gada 10.martā

Sēdē piedalās : I.Bišers, A.Prēdele, A.Seile, J.Vidiņš

Sēdi vada : I.Bišers

Sēdi protokolē : E.Alksne

Darba kārtībā : 1. Komisijas darbības apspriešana.

1. I.Bišers uzaicina deputātus apspriest komisijas sēžu darba laikus.

Deputātu vienojas, ka komisijas sēdes turpmāk notiks pirmdienās plkst.15.00 Mandātu un iesniegumu komisijas telpās.

Deputāti nolemj komisijas priekšsēdētāja biedra un komisijas sekretāra vēlēšanas organizēt nākamajā sēdē 17.martā.

I.Bišers informē deputātus par iesniegumu Saimnieciskajai komisijai par finansiālo līdzekļu piešķiršanu komisijas vajadzībām.

Nolēma :

1. Komisijas sēdes organizēt pirmdienās plkst.15.00.

2. Komisijas priekšsēdētāja biedra un sekretāra vēlēšanas organizēt 17.marta komisijas sēdē.

Sēde slēgta.

Komisijas priekšsēdētājs

I.Bišers

Komisijas loceklis

A.Prēdele

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA
LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES OTRĀS DAĻAS
PROJEKTA - PAR CILVĒKTIESĪBĀM - IZSTRĀDES KOMISIJA

PROTOKOLS Nr. 3

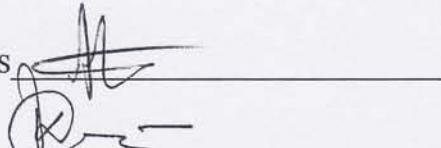
1997.gada 17.martā

Sēdē piedalās :

1. Ilmārs Bišers

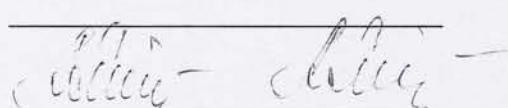
2. Aleksandrs Bartaševičs

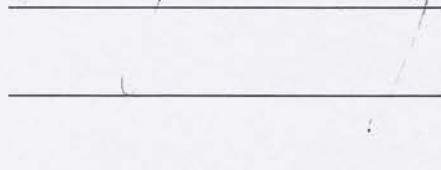
3. Kārlis Čerāns

4. Aida Prēdele

5. Antons Seiksts

6. Anna Seile

7. Juris Vidiņš

Sēdi vada : Ilmārs Bišers

Sēdi protokolē :

Darba kārtībā :

1. Komisijas priekšsēdētāja biedra vēlēšanas.
2. Komisijas sekretāra vēlēšanas.
3. Iepazīšanās ar komisijā saņemtajiem materāliem.

Protokols Nr.3

1997.gada 17.martā

Sēdē piedalās : I.Bišers, A.Bartaševičs, K.Čerāns, A.Seiksts

Sēdi vada : komisijas priekšsēdētājs Ilmārs Bišers

Sēdi protokolē : Edīte Alksne

Darba kārtībā :

1. Komisijas priekšsēdētāja biedra vēlēšanas.
2. Komisijas sekretāra vēlēšanas.
3. Iepazīšanās ar komisijā saņemtajiem materiāliem.

1. I.Bišers uzaicina deputātus izvirzīt kandidatūras komisijas priekšsēdētāja biedra amatam. Deputāti izvirza Antonu Seikstu.

I.Bišers uzaicina balsot par A.Seiksta kandidatūru.

Balso :   “par” - 2
                  “atturas” - 1

A.Seiksts nepiedalās balsošanā.

A.Seiksts netiek ievēlēts par komisijas priekšsēdētāja biedru.

2. I.Bišers uzaicina deputātus izvirzīt kandidatūras komisijas sekretāra amatam. Deputāti izvirza K.Čerānu.

I.Bišers uzaicina balsot par K.Čerāna kandidatūru.

Balso :   “par” - 4

Pieņemts vienbalsīgi.

K.Čerāns apstiprināts par komisijas sekretāru.

3. I.Bišers runā par dažādu speciālistu piesaistīšanu komisijas darbā. Viņš uzskata, ka jāiesaista juristi no Cilvēktiesību biroja, no Universitātes Cilvēktiesību institūta, no Saeimas Juridiskā biroja un no LU Juridiskās fakultātes.

A.Seiksts informē, ka Cilvēktiesību komisijā tika saņemts projekts Satversmes otrajai daļai (dok.Nr.406), ko izstrādāja Tautas Saskaņas partijas pārstāvji un LU darba grupa. Komisijas deputāti izvērtēja šo projektu un nolēma virzīt uz Saeimas sēdi. Deputāti par šo projektu nenobalsoja un nolēma veidot īpašu komisiju. Cilvēktiesību komisija saņēma arī materiālus no Juristu biedrības un citām organizācijām. Pārsvarā tika saņemtas pozitīvas atsauksmes par šo projektu. A.Seiksts ierosina komisijai vienoties par principiem šī jautājuma risināšanā. Vai runāt tikai par pilsoniem vai visiem iedzīvotājiem, vai tikai par pamattiesībām un tiesībām, vai arī par pienākumiem.

I.Bišers ierosina pašiem deputātiem komisijā debatēt un izvērtēt visus priekšlikumus, lai tiem speciālistiem, kuri konkrēti strādās pie projekta, būtu skaidras komisijas vēlmes.

I.Bišers skeptiski attiecas pret "pienākumu" formulēšanu Satversmes otrajā daļā, jo tad jānodrošina, lai kāds seko šo pienākumu izpildīšanai.

A.Seiksts ierosina lūgt visus deputātus iepazīties ar materiāliem, lai nākamajā komisijas sēdē varētu konkrēti tos apspriest un diskutēt.

K.Čerāns lūdz mainīt komisijas sēžu laiku, jo pirmdienās plkst.15.30 notiek Eiropas lietu komisijas sēdes. Deputāts ierosina otrdienas, plkst.15.00.

I.Bišers ierosina sasaukt komisiju 20.marta Saeimas sēdes starpbrīdī un apspriest šo priekšlikumu.

Nolēma :

1. Par komisijas sekretāru ievēlēt deputātu Kārli Čerānu.
2. Līdz nākamajai komisijas sēdei deputātiem iepazīties ar apspriežamajiem materiāliem.

Sēde slēgta.

Komisijas priekšsēdētājs

I.Bišers

Komisijas sekretārs

K.Čerāns

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA
LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES OTRĀS DAĻAS
PROJEKTA - PAR CILVĒKTIESĪBĀM - IZSTRĀDES KOMISIJA

PROTOKOLS Nr. 4

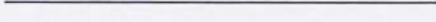
1997.gada 24.martā

Sēdē piedalās :

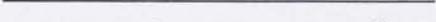
1. Ilmārs Bišers

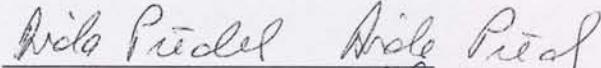
2. Aleksandrs Bartaševičs

3. Kārlis Čerāns

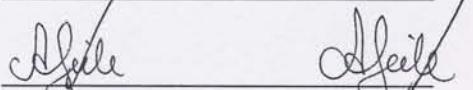
4. Aida Prēdele

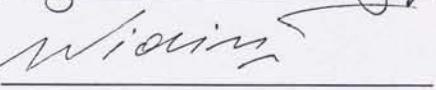
5. Antons Seiksts

6. Anna Seile

7. Juris Vidiņš

Sēdi vada : Ilmārs Bišers

Sēdi protokolē : Edīte Alksne

Darba kārtībā :

1. Komisijas priekšsēdētāja biedra vēlēšanas.
2. Organizātoriski jautājumi.

Protokols Nr.4

1997.gada 24.martā

Sēdē piedalās deputāti I.Bišers, A.Prēdele, A.Seiksts, A.Seile, J.Vidiņš.

Sēdi vada komisijas priekšsēdētājs Ilmārs Bišers

Sēdi protokolē Edīte Alksne.

Darba kārtībā : 1. Komisijas priekšsēdētāja biedra vēlēšanas.

2. Organizatoriski jautājumi.

1. I.Bišers uzaicina deputātus izvirzīt kandidatūras komisijas priekšsēdētāja biedra amatam.

I.Bišers ierosina deputātu Antonu Seikstu.

A.Seiksts noņem savu kandidatūru un ierosina deputātu Juri Vidiņu, jo viņam ir pieredze cilvēktiesību jomā, darbojoties Cilvēktiesību komisijā.

A.Prēdele ierosina deputātes Annas Seiles kandidatūru, pamatojot ar to, ka nepieciešams svaigāks skats no malas.

Deputāti balso par A.Seiles kandidatūru :

“par” - 3

“atturas” - 1

Deputāti balso par J.Vidiņa kandidatūru :

“par” - 1

Ar balsu vairākumu par komisijas priekšsēdētāja biedru ievēlēta deputāte Anna Seile no LNNK un LZP frakcijas.

2. I.Bišers informē par deputāta K.Čerāna priekšlikumu komisijas sēdes organizēt pirmdienās plkst. 14.00. Deputāti atbalsta šo priekšlikumu.

Deputāti runā par komisijas nākamās sēdes darba kārtību un nolemj uzaicināt uz sēdi Valsts Cilvēktiesību biroja pārstāvjus un Saeimas Juridiskā biroja vadītāju G.Kusiņu, lai kopīgi apspriestu un vienotos par Satversmes otrās daļas koncepciju.

Nolēma :

1.Par komisijas priekšsēdētāja biedri apstiprināt deputāti A.Seili.

2.Nākamo komisijas sēdi organizēt 7.aprīlī plkst.14.00 un uzaicināt Valsts Cilvēktiesību biroja pārstāvjus un Saeimas Juridiskā biroja vadītāju G.Kusiņu.

Sēde slēgta.

Komisijas priekšsēdētājs

I.Bišers

Komisijas priekšsēdētāja
biedre

A.Seile

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA
LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES OTRĀS DAĻAS
PROJEKTA - PAR CILVĒKTIESĪBĀM - IZSTRĀDES KOMISIJA

PROTOKOLS Nr. 5

1997.gada 7.aprīlī

Sēdē piedalās :

1. Ilmārs Bišers

2. Aleksandrs Bartaševičs

3. Kārlis Čerāns

4. Aida Prēdele

5. Antons Seiksts

6. Anna Seile

7. Juris Vidiņš

Uzaicinātie :

Valsts Cilvēktiesību biroja pārstāvji

Tieslietu ministrijas pārstāvji

Saeimas Juridiskā biroja vadītājs G.Kusiņš

Sēdi vada : Ilmārs Bišers

Sēdi protokolē : Edīte Alksne

Darba kārtībā :

- Priekšlikumu apspriešana Satversmes otrās daļas projektam.

Protokols Nr.5

1997.gada 7.aprīlī

Sēdē piedalās deputāti I.Bišers, A.Bartaševičs, A.Prēdele, A.Seiksts, A.Seile, J.Vidiņš

Sēdi vada komisijas priekssēdētājs Ilmārs Bišers

Sēdi protokolē Edīte Alksne

Darba kārtībā : Satversmes otrās daļas projekta apspriešana.

I.Bišers uzaicina deputātus padomāt par komisijas konsultanta kandidatūru. I.Bišers ierosina Saeimas Juridiskā biroja vadītāja G.Kusiņa kandidatūru. Deputāts uzsver šī darba atbildīgumu. G.Kusiņš apsola padomāt par šo priekšlikumu līdz nākamajsi sēdei, jo tas ir interesants piedāvājums, tikai viņš nezin kā viņam būs ar brīvo laiku un cik ilgu laiku komisija nolēmusi strādāt. I.Bišers saka, ka jārēķinās ar darbu līdz gada beigām. Par līgumnaudu vēl jāvienojas ar Saimniecisko komisiju.

G.Kusiņš ierosina komisijas sēdes ierakstīt audio kasetēs, lai paliktu pilna informācija. Deputāti to atbalsta.

I.Bišers saka, ka iesākumā jāņem kāds dokuments par pamatu, lai būtu no kā sākt strādāt. I.Bišers ierosina ņemt par pamatu TSP piedāvāto un Juristu biedrības papildināto projektu.

G.Kusiņš aicina konceptuāli izlemt sekojošas lietas : vai projektā rakstīsim tikai par cilvēktiesībām vai arī par pilsoņu tiesībām; vai ietversim politiskās tiesības; vai rakstīsim arī pienākumus; vai tas būs kā Satversmes turpinājums līdz ar to turpinot pantu numerāciju; kādas ir šīs otrās daļas attiecības ar starptautiskiem dokumentiem. Tālāk dot laiku un meklēt cilvēkus, kas varētu uzrakstīt atbilstoši šiem kritērijiem projektus, tad izskatīt visus projektus un turpināt darbu pie viena no tiem, komisija to pilnveido, tad to nosūta visām ieinteresētajām institūcijām, saņemt atbildes, vēlreiz izskatīt komisijā, tad nosūtīt frakcijām vai arī Eiropas cilvēktiesību speciālistiem, saņemt atbildes, vēlreiz izskatīt komisijā un virzīt uz Saeimu tikai tādu projektu, par kuru ir liela pārliecība, ka Saeima to atbalstīs. Tas nepieciešams, lai vēlāk izvairītos no kādām milzīgām strukturālām izmaiņām. Iet soli pa solim no lielākām lietām un sīkām. Patlaban ir dažādi viedokļi, vajadzētu izlemt konceptuālas lietas, virzīties pa šiem dažādajiem projektiem.

I.Bišers uzskata, ka ir pareizi izlemt par konceptuālām lietām, bet komisijai jāvienojas, vai rakstīt pilnīgi jaunu projektu. Jānoskaidro komisijas attieksme pret piedāvāto projektu, vai mums ir kāds pamatliterāls ar ko strādāt vai nē. Uzskatu, ka ar mūsu nelielajiem līdzekļiem neizdosies izstrādāt pilnīgi jaunu projektu. Varbūt komisijai vajadzētu parunāt ar A.Kiršteinu, jo šī Satversmes sadaļas pieņemšana saistās ar Latvijas ieiešanu Eiropā.

G.Kusiņš saka, ka patlaban komisijas rīcībā ir piecu Saeimas deputātu iesniegts projekts, par kuru ir dažādas atsauksmes. Komisijai jāvienojas par pamatprincipiem.

V.Cielava saka, ka V.Birkava un G.Gaiļa valdību deklarācijās tika teikts, ka jāizstrādā Satversmes daļa par cilvēktiesībām. Tika izveidota darba grupa Tieslietu ministrijā, kurā arī viņš nēma dalību, tikai šī grupa aktīvi nedarbojās. Šīs valdības tieslietu ministrs Dz.Rasnačs izteica viedokli, ka partijas vienojušās par Satversmes negrozīšanu. TSP spēra pirmo soli un iesniedza projektu. Projekta variantu bijis diezgan daudz. Pasaulē daudz strīdās par jēdzienu "cilvēktiesības". Jābūt racionāliem, ja ienāks vēl kādi projekti, būs labi, bet jāsāk strādāt pie šī.

A.Seiksts pauž uzskatu, ka šī daļa ir ļoti nepieciešama. Deputāti ir politiķi, kuri pieraduši strādāt uz kāda dokumenta bāzes. Mums nav naudas, lai maksātu juristiem par n-to projektu rakstīšanu. Šis piedāvātais projekts būtu ņemams par pamatu, to var aprobēt frakcijās, juristu vidē un virzīties uz priekšu. A.Seiksts ierosina G.Kusiņam un V.Cielavam sākt darbu pie šī projekta.

I.Bišers saka, ka jāvienojas, vai tiks rakstīts vēl viens konstitucionālais likums par cilvēktiesībām vai izstrādāta Satversmes otrā daļa. Mūsu komisija ir izveidota Satversmes otrās daļas izstrādāšanai. Mums būtu jāatsakās no Augstākās Padomes radītā konstitucionālā likuma. Vai runāt tikai par pilsoņu tiesībām vai par cilvēktiesībām. I.Bišers uzskata, ka konstitūcija jāraksta ne tikai priekš pilsoņiem. Vajadzētu izvairīties no vārda "nepilsonis" lietošanas un rakstīšanas. Atsevišķos pantos var ietvert tikai pilsoņu tiesības.

A.Seiksts saka, ka var rakstīt kādu nodalju tikai atsevišķi pilsoņu tiesībām vai pie katras panta atsevišķi norādīt. Kopumā gan jāraksta par cilvēktiesībām jeb pamattiesībām.

V.Cielava saka, ka Satversmes pirmajā daļā ir noregulētas vēlēšanu tiesības un otrajā daļā jānoregulē tiesības ieņemt valsts amatus tikai pilsoņiem, atļauja par šaujamierociem.

J.Vidiņš saka, ka stingri jānodala pilsoņu un nepilsoņu jeb bezpavalstnieku tiesības, jo valstī ir ļoti daudz nelegālo iebraucēju.

A.Seiksts ierosina īpašā sadaļā atrunāt pilsoņu tiesības.

J.Vidiņš aicina juristus atrast materiālus par citu valstu pieredzi ar nelegālajiem imigrantiem.

V.Cielava saka, ka piedāvātajā projektā ir ierakstīts pats minimums samērīgi ar Satversmes pirmo daļu. Principiālos jautājumus atrisina Pilsonības likums un vēlēšanu tiesības regulē Satversmes pirmā daļa. Viņš iebilst pret sadaļu dalīšanu priekš pilsoņiem un nepilsoņiem. Tas var radīt problēmas.

I.Bišers saka, ka šī daļa nebūs tā, kurā mēs noteiksim visas atšķirības starp pilsoņiem un nepilsoņiem un citu valstu pilsoņiem. Jautājumu par ieročiem vispār nav jāliek iekšā. Jautājums par politiskajām tiesībām būs jārisina šajā daļā.

G.Kusiņš saka, ka jānosaka robeža cik lielā mērā ietvert projektā starptautiskās normas, vai tās dublēt, ja jā, tad cik lielā mērā. Jāizvēlas optimālais variants.

I.Bišers saka, ja grib sarakstīt visu, kas ir šajās konvencijās, tad Satversme iznāks ļoti liela, jāizdala svarīgākās, koncentrētā veidā, citos likumos nepieciešams atšifrēt mazsvarīgākās.

G.Kusiņš piekrīt, ka nevar pārrakstīt visas konvencijas.

A.Seiksts ierosina G.Kusiņam un V.Cielavam izskatīt piecu deputātu iesniegto projektu un Juristu biedrības izstrādāto projektu un tad ziņot par to komisijai. Deputātiem jāiepazīstas ar konvencijām un paktiem un tad komisijas sēdē virzīties pa pantiem.

I.Bišers jautā vai nepieciešams rakstīt Dz.Rasnačam vēstuli par atlauju piedalīties V.Cielavam komisijas darbā.

V.Cielava saka, ja viņš piedalīsies kā Tieslietu ministrijas pārstāvis, tad viņa viedoklis būs saistīts. Viņš vēlētos pārstāvēt pats sevi kaut uz sabiedriskiem pamatiem, jo darbs pie šī projekta ir ļoti interesants.

Deputāti apspriež komisijas finansu jautājumus.

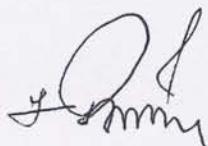
Deputāti spriež par nākamo komisijas sēdi un nolemj tikties nākamajā pirmdienā 14.00.

Nolēma:

Deputātiem uz nākamo sēdi iepazīties ar konvencijām par cilvēktiesībām. Nākamo komisijas sēdi sasaukt 14.aprīlī plkst.14.00.

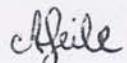
Sēde slēgta.

Komisijas priekšsēdētājs

I.Bišers

Komisijas priekšs. biedre

A.Seile

43

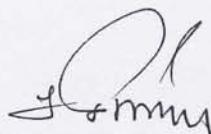
**LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA
LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES OTRĀS DAĻAS
PROJEKTA - PAR CILVĒKTIESĪBĀM - IZSTRĀDES KOMISIJA**

PROTOKOLS Nr. 6

1997.gada 14.aprīlī

Sēdē piedalās :

1. Ilmārs Bišers

2. Aleksandrs Bartaševičs

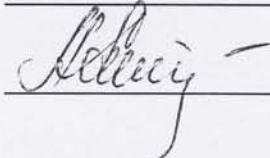
3. Kārlis Čerāns

4. Aida Prēdele

5. Antons Seiksts

6. Anna Seile

7. Juris Vidiņš

Sēdi vada : Ilmārs Bišers

Sēdi protokolē : Edīte Alksne

Darba kārtībā :

- Priekšlikumu apspriešana Satversmes otrās daļas projektam.

Protokols Nr.6

1997.gada 14.aprīlī

Sēdē piedalās deputāti I.Bišers, A.Bartaševičs, A.Seiksts, J.Vidiņš

Sēdi vada komisijas priekšsēdētājs Ilmārs Bišers

Sēdi protokolē Edīte Alksne

Darba kārtībā : Satversmes otrās daļas projekta apspriešana.

Komisijas konsultanti G.Kusiņš un V.Cielava informē par vienošanos, ka konsultantu pienākumus veiks uz pusēm un arī samaksu par darbu daļā uz pusēm. Deputāti to atbalsta.

Deputāti sāk projekta apspriešanu pa pantiem.

89.pants.

G.Kusiņš runā par to, kā interpretēt vārdus "atzīst" un "aizsargā". Jābūt konkrētai izpratnei par šiem jēdzieniem, lai pēc tam nebūtu problēmu.

V.Cielava saka, ka padomju cilvēkiem visu deva un piešķīra valsts, šajā gadījumā valsts neko nedod, nepiešķir, nedāvina, tikai "atzīst" šīs dabiskās cilvēka tiesības. No valsts tiek pozitīvā nozīmē prasīts, lai tā aizsargā šīs tiesības ar likumiem. Ir konstitūcijas, kuras "garantē" cilvēktiesības. Šajā gadījumā var rasties strīdi. Korektāks mūsu situācijā ir piedāvātais variants.

J.Vidiņš saka, ka viņš šīs garantijas saprot tā, ka cilvēktiesības tiks garantēti nodrošinātas caur likumiem. Deputāts atbalsta formulējumu "garantē".

G.Kusiņš saka, ka garantēšana ir stiprāks jēdziens. Šeit ir vārdu spēle, pēc konteksta iznāk pārapdrošināšana.

V.Cielava runā par jēdzienu "demokrātija". Viņš saka, ka valsts šobrīd daudzas lietas nevar garantēt pilnīgi.

I.Bišers pauž uzskatu, ka pats par sevi šis pants it kā neko nedod. Viņš iesaka saistīt 92. ar 89.pantu. I.Bišers piemin deklarācijas un konvencijas. Viņš runā par to, ka varbūt šajā pantā neminēt vārdu "pilsoņa", jo pietiek tikai ar "cilvēka tiesībām". I.Bišers saka, ka mēs pagaidām nevarām garantēt cilvēktiem visas tiesības, bet varam tikai aizsargāt viņa tiesības.

A.Seiksts pievienojas I.Bišera viedoklim. Nevajag rakstīt to, ko mēs nevarēsim izpildīt.

V.Cielava min piemērus par aizsardzību un garantēšanu citās valstīs.

Deputāti apspriež terminu "pamattiesības". G.Kusiņš paskaidro, ka viņš "tiesības" saprot tā, ka valsts atļauj kaut ko darīt, bet "brīvības" šo atļauju aizsargā. Jēdziens "aizsargā" vairāk attiecas uz "brīvībām". A.Seiksts saka, ka ar "cilvēktiesībām" saprot to, kas ir rakstīts Vispārejā cilvēktiesību deklarācijā un Eiropas cilvēktiesību konvencijā, bet ar "pamattiesībām" saprot nacionālās tiesības valsts iekšienē.

J.Vidiņš saka, ka viņam nav pieņemams svītrot no panta vārdu "pilsoņu".

I.Bišers izsaka šaubas par tāda panta nepieciešamību, kurš regulē darbu valsts dienestā.

G.Kusiņš ierosina sākt ar 94.pantu, jo komisija sāka ar tādu lietu, kas nav vēl definēta.

A.Batraševičs jautā par 92.panta ideju, ka starptautiskām normām ir prioritāte pār nacionāliem likumiem un Satversmi. G.Kusiņš paskaidro, ka citās valstīs starptautiskās normas kāpj pāri nacionāliem likumiem un konstitūcijām. Vai nevar gadīties mūsu situācijā tā, ka kādu konvenciju pieņems ar parastu balsu vairākumu, bet Satversmi var grozīt tikai ar 2/3 balsu vairākumu. I.Bišers saka, ka Satversme ir pāri visiem starptautiskiem līgumiem. A.Batraševičs saka, ka drīz mēs ratificēsim Eiropas cilvēktiesību konvenciju, kurā teikts, ka ar sūdzībām var griezties Strasbūrā. Vai Strasbūrā lietu skatīs no konvencijas vai Satversmes viedokļa? G.Kusiņš atbild, ka no

konvencijas viedokļa un tādēļ mums ir jāstrādā, lai nebūtu pretrunu starp Satversmi un konvencijām. Deputāti diskutē par starptautisku aktu, Satversmes un likumu mijiedarbību. G.Kusiņš saka, ka šobrīd var būt problēma ar konvenciju pieejamību tiesnešiem, ar to, kā viņi tās interpretē un piemēro. I.Bišers saka, ka visiem ir jāmācās, jāapgūst jaunās lietas. Saistošs ir tas, kam mēs esam pievienojušies. I.Bišers ierosina 92.pantu novietot aiz 89.panta. V.Cielava ierosina 92.pantu iekļaut 89.pantā.

Deputāti atbalsta 90.panta redakciju. Ar jēdzienu "cilvēki" deputāti saprot visus cilvēkus, kuri legāli un arī nelegāli atrodas Latvijas teritorijā. Līdz ar to likums uz visiem, kuri atrodas Latvijā, iedarbojas vienādi.

I.Bišers ierosina ierakstīt 91.pantā vārdus "...un valsts iestādēs". V.Cielava saka, ka par tiesām būtu jāraksta atsevišķā pantā.

Deputāti atbalsta 91.panta redakciju.

93.pants. V.Cielava skaidro šī panta nepieciešamību ar to, ka cilvēkiem jādod iespēja zināt savas tiesības, varbūt skolās iekļaut kādos mācību priekšmetos, arī pie aizturēšanas cilvēks jāinformē par viņa tiesībām (kā tas ir ASV). I.Bišers interesējas par to, vai tas reāli kaut ko dos jeb būs vienkārši par vienu normu vairāk. Viņš apšauba šādas normas nepieciešamību. J.Vidiņš uzskata, ka šis ir labs un svarīgs pants, lai varētu cīnīties ar birokrātiem valsts iestādēs. Valstij ir pienākums nodrošināt cilvēkam pieeju informācijai par viņa tiesībām.

Deputāti atbalsta šī panta redakciju.

94.pants. I.Bišers runā par nāves soda ierakstīšanu Satversmē. Ja mēs tagad to ierakstīsim, tad pēc dažiem gadiem tas būs jāsvītro, ja mēs vēlamies iestāties Eiropas savienībā. J.Vidiņš runā par embrija tiesībām uz dzīvību. ir zinātnieki, kuri uzskata, ka cilvēks kā persona jau ir mātes miesās. V.Cielava piemin Valsts prezidenta moratoriju uz nāves sodu. Deputāti runā par gadījumiem, kuros ir iespējama dzīvības atņemšana.

Nolēma :

Turpināt projekta apspriešanu nākamajā komisijas sēdē.

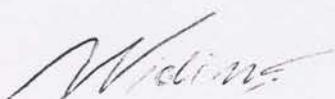
Sēde slēgta.

Komisijas priekšsēdētājs

I.Bišers

Komisijas pārstāvis

J.Vidiņš

PAMATTIESĪBAS

Vispārējie noteikumi

89. Valsts atzīst un aizsargā cilvēka un pilsoņa pamattiesības.
90. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.
91. Katrs var aizstāvēt savas likumiskās intereses tiesā.
92. Starptautiskām cilvēktiesību normām, kas ir saistošas Latvijai, ir priekšroka pret likumiem un tās darbojas tieši.
93. Ikvienam ir tiesība zināt savas tiesības un brīvības.

Personiskās tiesības

94. Katram ir tiesība uz dzīvību.
Nāves sodu var piespriest tikai tiesa par likumā paredzētiem sevišķi smagiem noziegumiem.
95. Katram ir tiesība uz brīvību.
Aizturēšana, arests, apcietinājums vai citāda personas brīvības ierobežošana pieļaujama tikai likumā noteiktajā kārtībā; spīdzināšana vai cilvēka cieņu pazemojoša apiešanās ar personu ir aizliegta.
96. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav pierādīta tiesā.
97. Katrai nelikumīgi notiesātai personai ir tiesība uz atlīdzību.
98. Notiesāto personu cilvēktiesības ierobežo tikai likums un tiesas spriedums.
99. Personai ir tiesība uz privātās dzīves neaizskaramību.
Korespondences, telefona sarunu, telegrāfisko un citu sakaru noslēpumu var neievērot ar tiesneša lēmumu lietās par smagiem noziegumiem.
100. Nevienam nav tiesību iejet dzīvoklī bez tā iemītnieku atļaujas, izņemot likumā noteiktos gadījumus. Kraššanu var izdarīt tikai ar tiesneša lēmumu.
101. Ikvienam, kas likumīgi atrodas Latvijas teritorijā, ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīves vietu.
102. Katram ir tiesība izbraukt vai emigrēt uz ārvalstīm.
103. Pilsoņiem un pastāvīgiem iedzīvotājiem ir tiesība netraucēti atgriezties Latvijā.
104. Valsts atzīst apziņas un reliģiskās pārliecības, kā arī reliģisko rituālu brīvību.

Relīģijas brīvība var tikt ierobežota vienīgi ar likumu, lai nodrošinātu sabiedrisko kārtību, aizsargātu cilvēku veselību un morāli.

105. Katram ir tiesības brīvi iegūt un izplašīt informāciju, paust savus uzskatus un idejas mutvārdos, rakstveidā vai jebkurā citā veidā.

Cenzūra ir aizliegta.

Šīs tiesības var tikt pakļautas likumā noteiktiem ierobežojumiem, lai aizsargātu citu personu tiesības, valsts drošību un sabiedrisko kārtību.

Politiskās tiesības

106. Katram pilsonim ir tiesība pretendēt uz valsts amatiem.

107. Visiem ir tiesības apvienoties politiskās partijās, arodbiedrībās un citās organizācijās, ja vien to mērķi un darbība nav aizliegti ar likumu.

108. Valsts garantē iepriekš pieteiktu mierīlīgu sapulču, mītiņu un demonstrāciju brīvību.

Pašvaldība var mainīt pasākumu norises vietu vai laiku sabiedriskās kārtības interesēs.

109. Katram ir tiesības vērsties valsts institūcijās ar individuāliem vai kolektīviem iesniegumiem un saņemt atbildi likumā noteiktā kārtībā.

Sociālās tiesības

110. Valsts aizsargā īpašumu un mantošanas tiesības.

Īpašuma iegūšana un izmantošana nedrīkst būt pretrunā ar sabiedrības interesēm.

Īpašuma piespiedu atsavināšana valsts un sabiedriskām vajadzībām pieļaujama izņēmuma gadījumos pret atlīdzību un uz atsevišķa likuma pamata.

111. Katram ir tiesība veikt uzņēmējdarbību, kas nav pretrunā ar likumu.

112. Valsts sekmē nodarbinātību.

Katram ir tiesības brīvi izvēlēties profesiju, nodarbošanos un darba devēju.

Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīts obligātais valsts dienests, iesaistīšana katastrofu likvidešanā un ieslodzīto nodarbināšana.

113. Jebkuram ir tiesība uz tādu darba samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu.

114. Darba nedēļas ilgumu nosaka likums.

Ikvienam strādājošam ir tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvalinājumu.

115. Katram ir tiesība streikot, lai aizstāvētu savas ekonomiskās vai profesionālās intereses.

Likums šo tiesību var ierobežot tikai attiecībā uz sabiedrībai vitāli nepieciešamiem dienestiem.

116. Katram ir tiesība uz sociālo apdrošināšanu, lai saņemtu materiālo nodrošinājumu slimības, grūtniecības un dzemdību, invaliditātes un vecuma, kā arī bezdarba gadījumā.

117. Ģimeni, laulību, mātes un bērna tiesības aizsargā valsts.

Valsts sniedz īpašu palīdzību un aizsardzību bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības, kas cietuši no varmācības, bērniem invalidiem.

118. Valsts garantē katram ar likumu noteiktu medicīniskās palīdzības minimumu.

119. Katram ir tiesība uz izglītību.

Valsts nodrošina iespēju iegūt bez maksas pamata un vidējo izglītību.

120. Personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, ir tiesība saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību.

Nr.p k.	Tiesības un brīvības	ANO vispārējā cilvēktiesību deklarācija	Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām	Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām	Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija
1.	tiesību vienlīdzība	1.p.,2.p.,7.p.	2.p.	2.p.	14.p.
2.	vīriešu un sieviešu vienlīdzība (arī laulāto līdztiesība)	16.p.	3.p.	3.p.	7.prot.5.p.
3.	tiesības uz tautību un mazākumtautību tiesības	15.p.	1.p.,15.p.	1.p.	-
4.	tiesību aizsardzība, tai skaitā tiesības uz tiesu aizsardzību	8.p.,10.p.	14.p.,16.p.	-	6.p.,13.p.
5.	tiesības uz dzīvību	3.p.	6.p.	-	2.p.,6.prot.1.p.
6.	tiesības uz personas neaizskaramību, spīdzināšanas un necilvēcīgas izturēšanās aizliegums	5.p.,9.p.	7.p.	-	3.p.
7.	tiesības uz brīvību	3.p.,4.p.,9.p.	8.p.,9.p.	-	4.p.,5.p., 4.prot.1.p.
8.	nevainības prezumpcija	11.p.	14.p.	-	6.p.

9.	pārvietošanās brīvība, izraidīšanas noliegums	13.p.,14.p.	12.p.,13.p.	-	4.prot.2.p.,3.p.
10.	tiesības uz piedalīšanos valsts pārvaldīšanā	21.p.	25.p.	-	-
11.	biedrošanās brīvība	20.p.	22.p.	-	11.p.
12.	domu, apziņas un reliģijas brīvība	18.p.	18.p.	-	9.p.
13.	pārliecības brīvība un tiesības to paust	19.p.	19.p.	-	10.p.
14.	sapulču brīvība	20.p.	21.p.	-	11.p.
15.	personīgās un ģimenes dzīves neaizskaramība	12.p.	17.p.	10.p.	8.p.
16.	tiesības uz dzīves līmeni	25.p.	-	11.p.	-
17.	tiesības uz darbu	23.p.	-	6.p.,7.p.,8.p.	-
18.	tiesības uz atpūtu un brīvu laiku	24.p.	-	7.p.	-
19.	tiesības uz izglītību	26.p.	-	13.p.	1.prot.2.p.
20.	tiesības uz kultūru	27.p.	-	15.p.	-
21.	tiesības uz sociālo nodrošinājumu	23.p.	-	9.p.	-
22.	mātes un bērna tiesības, ģimenes aizsardzība	16.p.,25.p.	23.p.,24.p.	-	12.p.
23.	tiesības uz veselību	-		12.p.	
24.	tiesības uz īpašumu	17.p.	-	-	1.prot.1.p.